

**T.C.
BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ**

**İNSANİ MÜDAHALE: SOĞUK SAVAŞ SONRASI
ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE İNSANİ
MÜDAHALE AKTÖRLERİ VE UYGULAMA
ŞEKLİ**

Yüksek Lisans Tezi

YÜCEL TUNCER

İSTANBUL, 2016

T.C.
BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KÜRESEL SİYASET VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**İNSANİ MÜDAHALE: SOĞUK SAVAŞ SONRASI
ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE İNSANİ
MÜDAHALE AKTÖRLERİ VE UYGULAMA
ŞEKLİ**

Yüksek Lisans Tezi

YÜCEL TUNCER

Tez Danışmanı: Doç. Dr. EBRU CANAN SOKULLU

İSTANBUL, 2016

T.C.
BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KÜRESEL SİYASET VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

Tezin Adı: İNSANİ MÜDAHALE: SOĞUK SAVAŞ SONRASI
ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE İNSANİ MÜDAHALE AKTÖRLERİ VE
UYGULAMA ŞEKLİ

Öğrencinin Adı Soyadı: Yucel Tuncer

Tez Savunma Tarihi: 29.12.2016

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları yerine getirmiş olduğu
_____ Enstitüsü tarafından onaylanmıştır.

Ünvan, Ad ve SOYADI
Enstitü Müdürü
İmza

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları yerine getirmiş olduğunu
onaylarım.

Ünvan, Adı ve SOYADI
Program Koordinatörü
İmza

Bu Tez tarafımızca okunmuş, nitelik ve içerik açısından bir Yüksek Lisans tezi
olarak yeterli görülmüş ve kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmzalar

Tez Danışmanı
Ünvan, Adı ve SOYADI

Ek Danışman
Ünvan, Adı ve SOYADI

Üye
Ünvan, Adı ve SOYADI

Üye
Ünvan, Adı ve SOYADI

ÖZET

İNSANİ MÜDAHALE: SOĞUK SAVAŞ SONRASI ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE İNSANİ MÜDAHALE AKTÖRLERİ VE UYGULAMA ŞEKLİ

Yücel Tuncer

Küresel Siyaset ve Uluslararası İlişkiler
Yüksek Lisans Programı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ebru CANAN SOKULLU

Aralık, 2016, 62 sayfa

İnsani müdahale kavramı uluslararası ilişkiler ve hukuk gündeminde son yirmi yılda hiç olmadığı kadar fazla tartışılmaktadır. Fakat insani müdahale kavramının kökeni çok eskilere dayanmaktadır. Günümüzde insani müdahale kavramının tanımı bir devlet veya örgütün herhangi bir devlet içinde insan haklarının ihlali söz konusu olduğunda söz konusu devlete gerçekleştirdiği eylemdir. Diğer bir ifadeyle insani müdahale uluslararası alanda barış ve güveni tahsis etmek, toplumları barış içinde bir arada yaşatmak için kullanılmaktadır.

Çalışmanın konusunu oluşturan insani müdahale, müdahale edici unsurlar tarafından karar alındığı andan itibaren süreci başlatmakta ve barış ve güvenin yeniden tahsis edilmesi ile sonlanmaktadır. Ancak günümüzde bu uygulama her zaman başarılı olmamaktadır. Müdahale edilen ülkede ortaya çıkan kayıplar bazen akılda kalıcı olabilmektedir.

Bu çalışmada birinci bölümde insani müdahale kavramı açıklanmış, kökeni irdelenmiş, etik ve meşruluğu incelenmiştir. İkinci bölümde ise müdahale edici unsurlar diğer bir ifadeyle örgütler insani müdahale kavramı çerçevesinde incelenmiş ve örneklem olarak belirlenen Kosova ve Somali insani müdahale açısından mukayese edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İnsani Müdahale, Barış, Güven, İnsan Hakları, Toplum.

ABSTRACT

HUMANITARIAN INTERVENTION: IN INTERNATIONAL RELATIONS, POST COLD WAR HUMANITARIAN INTERVENTION PRACTISES AND ACTORS

Yücel Tuncer

Global Politics and International Relations
Master's Program

Thesis Supervisor: Assoc. Prof. Ebru CANAN SOKULLU

December, 2016, 62 pages

There is debate on the concept of humanitarian intervention on the agenda of international relations and laws for last twenty years more than ever . But the root of the concept of humanitarian intervention is based on very old ones. Today, the definition of the concept of humanitarian intervention is the act that a state or organization implements in the state when it comes to the violation of human rights within any state. In other words, humanitarian intervention is used to allocate peace and security in the international arena and to live in peaceful societies.

The humanitarian intervention, which constitutes the issue of work, begins with the moment the decision is taken by interventional elements and ends with the reallocation of peace and trust. Today, however, this practice is not always successful. The losses that occur in the intervened country can sometimes be reminiscent.

In this study, the first part explains the concept of humanitarian intervention, examines its origins and examines its ethics and legitimacy. In the second part, the interventional elements are examined in other words within the framework of the concept of humanitarian intervention and compared with the humanitarian intervention in Kosovo and Somalia, which is determined as a sample.

Keywords: Humanitarian Intervention, Peace, Trust, Human Rights, Society.

İÇİNDEKİLER

TABLO LİSTESİ	vi
KISALTMALAR	vii
1. GİRİŞ.....	1
2. İNSANİ MÜDAHALENİN TARİHSEL KÖKENİ.....	3
2.1 KAVRAMSAL AÇIDAN İNSANİ MÜDAHALE.....	3
2.1.1 Yirminci Yüzyıl Öncesi Dönemde İnsani Müdahale	5
2.1.2 Modern Uluslararası Hukukta İnsani Müdahale.....	6
2.2 İNSANİ MÜDAHALEDE ETİK VE MEŞRUIYET	7
2.2.1 Etik	7
2.2.2 Meşruiyet.....	9
3. MÜDAHALE EDİCİ UNSURLAR AÇISINDAN KOSOVA VE SOMALİ’NİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	15
3.1 İNSANİ MÜDAHALE KAVRAMI ÇERÇEVESİNDE NATO	15
3.2 İNSANİ MÜDAHALE KAVRAMI ÇERÇEVESİNDE BİRLEŞMİŞ MİLLETLER.....	18
3.3 AVRUPA BİRLİĞİ’NİN İNSANİ MÜDAHALE SÜRECİNDEKİ POLİTİK ETKİSİ VE AGİT.....	25
3.3.1 Yerel etkenler	31
3.3.2 Müdahale öncesi hazırlayıcı etkenler	34
3.3.3 Somali ve Kosova’nın IM açısından incelenmesi	37
4. TARTIŞMA VE SONUÇ.....	44
KAYNAKÇA	47

TABLO LİSTESİ

Tablo 1.1: İnsani Müdahale Kriterleri	13
---	----

KISALTMALAR

AB	:	Avrupa Birliği
ABD	:	Amerika Birleşik Devletleri
AGİT	:	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AGSP	:	Avrupa Siyasi Birliği
BM	:	Birleşmiş Milletler
BMGK	:	Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
GK	:	Güvenlik Konseyi
KCHC	:	Kosova Cumhuriyeti Halk Cephesi
KKO	:	Kosova Kurtuluş Ordusu
LKCK	:	Kosova'nın Kurtuluş Ulusal Hareketi
LPK	:	Kosova Halk Hareketi
NATO	:	North Atlantic Treaty Organization
ODGP	:	Ortak Dış Güvenlik Politikası
SNM	:	Somali Ulusal Hareketi
SSDF	:	Somali Demokratik Kurtuluş Cephesi
SYFC	:	Sosyalist Yugoslavya Federal Cumhuriyeti
UNOSOM	:	United Nations Operation in Somalia
UNPROFOR	:	United Nations Protection Force
USC	:	Birleşik Somali Kongresi

1. GİRİŞ

BM Anlaşması ile oluşturulan uluslararası hukuk sistemi, günümüz itibariyle ulusal ya da uluslararası alan içinde gerçekleşen çok sayıda problemi çözüme kavuşturmakta yeterli olmamaktadır. Genel anlamda devletler, bu yetersizliği uluslararası sistemde kendi menfaatleri açısından hareket etmek için bir gerekçe şeklinde yararlanırken; uluslararası hukukçularsa problemin çözüme kavuşturulması maksadıyla farklı çalışmalar gerçekleştirmektedirler. İnsani müdahale, tarihi çok eski zamanlara dayansa dahi, günümüz manasıyla, söz konusu yetersizliğin bir neticesi şeklinde meydana gelen ve bu iki algının ortasında konumlanan bir kavram olarak ifade edilebilmektedir.

İnsani müdahale kavramının yapı taşları arasında kabul edilen adil savaş fikri, esasında bir devletin, insanın tabiatı gereği elinde bulundurması gereken birtakım değerlerini gözetmek maksadıyla başka devletlerin sınırları içerisine müdahale edebilme hakkından ibarettir. Bu fikir, en ilkel hali ile antik dönemlerde ortaya atılmış ve ardından gelen çağlarda kimi zaman devletlerin isteklerine, kimi zaman da uluslararası sistemde ortaya çıkan farklılıklara uygun olacak biçimde düzenlenmiştir. Fakat pozitif hukuk algısının meydana gelmesine dek devletlerin uluslararası hukuka uygun bir tutum sergilemesi gerektiği fikri çok belirgin bir hal almış, bu sebeple de adil savaş hiçbir zaman bir devlet tarafından savaşmanın temel gerekçesi şeklinde gösterilmemiştir.

İnsani müdahaleyi tekrar gündeme getiren en önemli olaylardan biri, 1999 senesinde NATO'nun, insani nedenlerle eski Yugoslavya topraklarını bir hava saldırısına maruz bırakmasıdır. Çalışmanın örneklemeden biri olarak Kosova müdahalesi seçilerek çok sayıda kaynak içinde insani müdahale şeklinde ifade edilen diğer müdahaleler bu hususun haricinde tutulmuştur. Ayrımın sebebi, her müdahalenin kendisine özel nitelikleri içinde barındırması ve bir hususu sadece yüzeysel olarak inceleyerek hakkında bir düşünceye sahip olmanın sağlıklı bir değerlendirme olmayacak olmasındandır. Kosova müdahalesi de diğer müdahalelere benzer şekilde iç olayların neden olduğu çatışmaların dışarıdan bir müdahale gerçekleştirilerek durdurulması biçiminde yapılmıştır.

Diğer bir örneklem olarak ise Somali seçilmiştir. Bunun nedeni, Somali’de de Kosova’ya benzer bir müdahale gerçekleştirilmiş ancak bu konuyu ele alan yeterli kaynak bulunmamıştır. Her iki müdahalede de masum bireyler hayatlarını kaybetmiş ve müdahalenin başarılı olup olmaması tartişılmıştır.

Çalışma içinde insani müdahalenin kavramsal erevesi incelenmiş ve örneklem olarak belirlenen Kosova ve Somali müdahaleleri mukayese edilmiştir. Böylelikle tartişmaya açık olan bu müdahaleler daha net bir şekilde gözler önüne serilmektedir.

2. İNSANİ MÜDAHALENİN TARİHSEL KÖKENİ

2.1 KAVRAMSAL AÇIDAN İNSANİ MÜDAHALE

İnsani müdahale kavramı son yirmi yıl içerisinde uluslararası hukuk gündemine gelmiş olsa dahi, tarihi çok daha esidir. İnsani müdahale son dönemlerdeki manasıyla, hiçbir zaman var olmamıştır. Aynı zamanda, antik çağlardan günümüze dek bilhassa filozoflar ve sosyal bilimciler savaşların sebeplerini araştırmışlar, devlet adamlarıysa değişik bir perspektifle savaşlar açısından geçerli sebepler bulma yoluna gitmişlerdir. Bu sebepler eski dönemlerden günümüze çok sayıda özellikler kazanmıştır, bazen devletin menfaatleri, bazen kendini tehlikede görme, bazen de dini konular, savaşları geçerli kılan sebepler olarak gösterilmiştir. Gösterilen sebeplerin içinde günümüze dek geçerliliği tartışma konusu olan en önemli fikir iyilik ve insanlık için savaş fikridir. Bu fikir günümüze 1800'lü yılların başlarında insani müdahale ismini alarak aktarılmıştır (Murphy 1996, s.35).

Pek çok insani müdahale kavramının tanımı mevcuttur. İnsani müdahale, bir devletin herhangi bir devlete karşı, buradaki çok sayıda insan hakları ihlallerini engellemek amacıyla güç kullanmasıdır. İnsani müdahale, insan hakları ihlallerin söz konusu olmasıyla ve çok sayıda insanların acı çekmesiyle, hedef ülkenin insanlarını korumak amacıyla, devlet yada devlet grubunun meydana getirdiği örgütler aracılığı ile güç kullanmasıdır. Bu kapsamda insani müdahale özetle, insanların acılarından kurtarmayı amaçlayan bir güç kullanımınıdır (Himes 1994, s.83).

Tanım konusunda ortak bir noktaya varılamamasının temel nedeni, müdahalenin askeri boyutunun olup olmadığı konusunda anlaşılabilmesidir. Müdahale “bir dış aktörün, bir devletin toprak bütünlüğünü öyle veya böyle ihlal ettiğinde oluşan bir çeşit karışma yolu” olarak tanımlandığında, “çoğu zaman askeri güç içerse de, bir şart da değildir” şeklinde ifade edilir (Parekh, 1997 s.55). Ancak literatürde, insani sebeplerle yapılan müdahalelerin temeli, ağırlıklı askeri niteliktedir. Bu nedenle, müdahalenin, uluslararası hukukta genel anlamda kullanılan “bir devletin ya da devletler topluluğunun diğer bir devlete karşı güç kullanması ya da güç kullanma tehdidinde bulunması”(Özdek 2000, s.11) tanımından yola çıkarak “insani müdahale” kavramını açıklamak daha doğru olacaktır. Güç kullanma ile tanımlanan müdahaleyi tercih etmenin kullanılabilirliği, güç

kullanılan müdahalenin ekonomik, politik veya diplomatik yaptırımlarla gerçekleştiği için çoğu zaman devletten çok halka zarar verebilmesi, karar vericilere doğrudan büyük etki yaratamaması ve istenilen sonuçlara ulaşmanın daha zor olmasından gelir (Siret 2000, s.17). Dolayısıyla insani müdahaleyi diğer tür insani eylemlerden ayıran kriter, güç kullanımının esas olmasıdır.

Buradan hareketle, insani müdahale, herhangi bir devletin vatandaşlarına karşı insan haklarını yoğun bir şekilde ihlal etmesi ve ülke vatandaşlarına acı çektirmesini ya da devlet otoritesinin sonlanması neticesinde meydana gelen insancıl krizleri engellemek amacıyla ihlalden sorumlu olan devletin müsaadesi gözetilmeksizin ona karşı, askeri güç kullanımı olarak ifade edilebilmektedir (Türkmen 2006, s.24).

İnsani müdahale doktrininin kurumsallaşması büyük ölçüde 19. yüzyılda gerçekleşmiş olsa da, kaynağını 16. ve 17. yüzyılda, Vitori, Suarez, Grotius ve Vattel'in doğal hukuk görüşlerinde bulmaktadır.

Türkçe de karşılığı müdahale olan intervention kelimesi sözcük bilimi açısından incelendiğinde Latince de bulunan intervener kelimesinden türediği anlaşılmaktadır. Intervene ise İngilizcede üç manaya karşılık gelmektedir. Bunlar:

- a) “ araya girmek (step between), görünmek (appear)”
- b) “karşı koymak (confront), yarıda kesmek (interrupt), engellemek(hinder), bozmak (disrupt)”
- c) “engellemek üzere karışmak (interfere)”

Yukarıda verilen üç manadan hareketle; müdahale iki ülke arasında var olan ilişkilerin normal seyrini geçici bir şekilde kesinti olmak kaydıyla, bir ülke tarafından diğer bir ülkenin ilişkilerine müdahale de bulunulmasıdır. Dolayısıyla, müdahalenin en belirgin olan özelliği kısıtlı ve geçici bir durum olması olarak ifade edilebilmektedir (Otte 1995, ss.5-7).

2.1.1 Yirminci Yüzyıl Öncesi Dönemde İnsani Müdahale

Güç kullanımı kapsamının düzene koyulmamış olduğu 1900'lü yıllardan önce, Antik Yunan döneminden itibaren, bir savaşın hangi şartlarda gerekçesinin haklı bulunacağı önem arz eden bir problem haline gelmiştir. Tartışma, hangi koşullarda bu hakkın meydana gelebileceğine ait yürütülmüştür. Antik Yunan ve Roma İmparatorluğu zamanında bir anlaşma veya ateşkesin ihlal edilmesi, ülke haklarının ihlal edilmesi, elçilerin dokunulmazlıklarının ihlali ve başka şartlarda güç kullanımının haklı sayılması gerektiği belirtilmiştir (Keskin 1998, s.26). Diğer taraftan Roma zamanında “*Pax Romana*¹(Roma Barışı)” algısı güç kullanımı açısından temel hareket husus olarak kabul edilmiştir. Böylelikle, yayılcı ve emperyalist bir politika yürüten Roma, bilhassa Livius ve Tacitus döneminde, kendisine bir tehdit olarak algıladığı hallerde de savaşma hakkını ortaya atarak o devlete karşı, günümüzde “önalıcı/önleyici (pre-emptive/preventive)” olarak ifade edilen müdahaleler gerçekleştirmiştir.

19. Yüzyılda, sömürgeciliğin bir bahanesi olarak kullanılan kavram bu dönemde, özellikle İngiltere “yerli halkı ahlaki açıdan kalkındırmak” ve “medeniyeti ve iyi ahlakı” başka bölgelere taşımak olarak sömürgeciliğini meşrulaştırma yoluna giderek fetih ve işgallerine temel oluşturmuştur. Geleneksel uluslararası hukukta insani gerekçelerle müdahalenin temelleri olan yabancı ülkelerdeki yurttaşları koruma ve kendi yurttaşlarına kötü muamelede bulunulması da İngiltere gibi sömürgeci devletlerin işine gelmiştir. Başka bir devlet içinde bulunan yurttaşların yaşamlarının ve mülklerinin korunması, bu yurttaşlar için başka bir koruyucu mekanizma olmaması nedeniyle, bir devlet için ödevdir. Rusya da, Osmanlı Devleti'ne karşı gerçekleştirdiği ve savaş halini alan müdahalelerini bu temele dayandırılmıştır (Waal-Omaar 1994, s. 67-68). Osmanlı'nın, içerisindeki Rus Ortodoksların insan haklarını ihlal ettiği gerekçesiyle başlayan 93 Harbi ve Rusların, Ortodoksların koruyuculuğunu isteyip reddedilmesi üzerine Osmanlı'ya saldırdığı Kırım Savaşı (Sander, 210 s.230) insani gerekçelere dayandırılan müdahalelerdendir.

¹Roma İmparatorluğu'nun görkemli dönemlerinde Pax Romana (Roma Barışı) hukukla kavranan şiddetten arınmış, güvenli bir mekanın adıydı.

Barnett ve Weiss, insani yardım ve müdahale üzerinde yazdıkları ‘İnsani Prensiplerin Sınanması’ isimli eserlerinde, 19. yüzyıldan Soğuk savaşa kadar olan süreci doğum ve büyüme olarak değerlendirmişlerdir (Micheal ve Thomas 2011, ss. 35-46).

2.1.2 Modern Uluslararası Hukukta İnsani Müdahale

İnsani müdahale kavramı Uluslararası Hukuk’un gündemine her ne kadar 1900’lü yılların ikinci yarısı itibariyle gelmiş olsa dahi, tarihi çok eski zamanlara dayanmaktadır. Antik dönemlerden günümüze dek bilhassa filozoflar ve sosyal bilimciler savaşın nedenlerini irdelemiş, devlet adamlarıysa değişik bir perspektif ile savaş açısından geçerli sebepler bulma arayışı içinde olmuşlardır. Meşru savaşa gerekçe adı altında bazen devletin menfaatleri, bazen topraklarını tehditte hissetme, bazen de dini inançlar gösterilmiştir. Söz konusu sebepler arasında meşruluğu günümüz itibariyle de tartışma konusu olan önem arz eden fikir iyilik ve insanlık adına savaş fikri olmuştur. Bu fikir günümüzde insani müdahale ismiyle telaffuz edilmektedir (Telli, 2012, s.208).

İnsani müdahale, 1990’ların sonunda Dünya politikasının hızla gündemine giren ve üzerinde çok yoğun tartışılan bir konu olmuştur. 19. Yüzyıl’ın, haklı savaş geleneğinin izlerini taşıyan, bu yeni güç kullanımı politikası, çok daha karmaşık gelişmelerin sonucunda ortaya çıkar. Kuşkusuz Dünya politikasında yükselen devlet-dışı aktörlerin etkisi, İnsan hakları rejiminin artan önemi ve bunu destekleyen uluslararası kamuoyu bilincinin oluşması, insani müdahalenin kavramsallaşması ve kurumsallaşması açısından önem arz etmiştir (Aytaç 2013, s. 120).

Birinci Dünya Savaşının 1919’da Milletler Cemiyetinin kurulması ile sonuçlanmasıyla, Milletler Cemiyeti Misakı, savaşı ya da kuvvet kullanmayı yasaklamamış, ancak tahammül edilebilir seviyelerde onu sınırlamak için düzenlenmiş bir süreç ileri sürmüştür. Milletler Cemiyeti Misakının 10-16’ncı maddeleri, kuvvet kullanılmadan önce bütün uyuşmazlıkların Cemiyete sunulmasını gerektirirken, Cemiyet açıkça üye devletlerin üzerinde bir otorite olarak hareket etmede başarısız olmuştur (Heir 2010, s.26).

Uluslararası toplumun devletler tarafından kuvvet kullanılmasını düzenlemek için yaptığı bir sonraki girişim halen yürürlükte olan ve 27 Ağustos 1928 tarihinde on beş

devlet tarafından kabul edilen Briand-Kellog Paktıdır. Pakt savaşı yasaklamayı ve devletleri, uyuşmazlıklarını sadece barışçı yolla çözmeye zorlamaya teşebbüs etmiştir. İki Dünya Savaşı arasındaki dönemde, Milletler Cemiyeti Misakı ve Briand-Kellog Paktı gibi savaşı engellemeye yönelik çalışmalara rağmen genel bir yasaklama getirilememiştir (Selçok 2013, s. 28).

Bununla birlikte yasağın, “savaş” terimi ile sınırlandırılması, devletlerin terimin etrafından dolanmasına ve yaptıkları silahlı mücadelenin savaş olmadığını (misilleme vb.) iddia edebilmelerine imkan sağlamıştır. 1945’ te yazılan BM Şartı ise, daha önceki yasal düzenlemelerin açığını kapatmak amacıyla söz konusu terimi daha somut hale getirmiş ve her türlü silahlı eylemi kapsayacak şekilde “güç kullanımı” (use of force)² ile değiştirmiştir.

2.2. İNSANİ MÜDAHALEDE ETİK VE MEŞRUIYET

2.2.1 Etik

Uluslararası insani müdahale, kendi hükümetlerinden daha çok şeyi istemek için fazlasıyla sessiz bırakılmış, fazlasıyla aç, fazlasıyla hasta veya diğer bir ifadeyle fazlasıyla unutulmuş bireylere merhamet göstermenin bir yolu durumuna gelmiştir. İnsani müdahale yanlılarının ahlaki neden gösterme gayretlerini yukarıdaki söz konusu cümle gayet güzel ifade etmektedir. İnsani müdahalenin etikle ilişkilendirilmesinin sebebi gerçek bir insani müdahale, müdahale eden taraf için hem devlet hem de toplum açısından fedakarlık gerektirmektedir. Başka kişiler için gerçekleştirilebileceklerin kısıtları ve nasıl gerçekleştirileceğinin kapsamı etiğin çerçevesi içine girmektedir. İnsani müdahale politik bir karar şeklinde incelense dahi, toplumu meydana getiren bireyler olarak politik katılımı inançlara dayanarak, doğru olduğu düşünülen şeylere destek sağlanmaktadır. Verilen her karar, hiçbir şey yapmamayı seçmek de içinde olacak şekilde esasında bir seçim ve etik bakımından irdelenmeye açıktır. Dolayısıyla etik problemler, yalnızca doğrucu bireyleri değil herkesi ilgilendirmektedir. Günlük yaşantı içinde verilen her karar esasında bir seçim ve üst düzey politikacıdan sokaktaki kişilere kadar herkesi uluslararası siyasete etki eden seçimler yapılmaktadır. İnsani müdahale de bundan ayrılmamakta ve bir dış politika hareketi görünmektedir. Aynı zamanda

²BM Şartı, <http://www.un.org/en/documents/charter/chapter1.shtml>

toplumdaki herkesi kapsayan bir ahlak algısının sonucu şeklinde ortaya konulabilecek sorumluluk, merhamet, fedakarlık, menfaat, ötekileştirme ve ötekileştirmeme gibi algılar, niyetler ve maksatları alakadar eden bir kavram olarak etik kapsamında irdelenmeye açıktır (Segah, 2010, s. 20).

İnsani müdahale olgusunu tartışma konusu yapan en önemli unsur; ev sahibi konumunda olan ülkenin kendi isteği dışında yapılıyor olmasından dolayı egemen bir devletin içişlerine müdahale edilmemesi normunun çiğnenmesidir (Coady 2002, s. 11).

Uluslararası insani müdahale, kendi hükümetlerinden daha fazlasını istemek için fazlasıyla susturulmuş, fazlasıyla aç, fazlasıyla hasta ya da kısacası fazlasıyla unutulmuş olan insanlara merhamet göstermenin bir yolu haline geldi. (Helen 2007, s.102). İnsani müdahale taraftarlarının ahlaki gerekçelendirme çabalarını çok güzel özetleyen bu cümle. Peki, neden insani müdahaleyi tartışırken etikle ilişkilendiriyoruz? Çünkü gerçek bir "insani" müdahale, müdahale eden tarafadına gerek devlet gerekse toplum bazında fedakârlık gerektirmektedir. Başkaları için yapılabileceklerin sınırları ve nasıl yapılacağına çerçevesi etiğin kapsamı içine girmektedir. İnsani müdahale siyasi bir karar olarak ele alınsa bile, toplumu oluşturan insanlar olarak siyasal katılımımızda inançlarımıza dayanarak, doğru olduğunu düşündüğümüz şeylere destek veriyoruz. Verdiğimiz her karar, hiçbir şey yapmamayı tercih etmek de dâhil olmak üzere aslında bir seçim ve etik açıdan değerlendirilmeye açıktır. Bir dış politika eylemi gibi görünmekle beraber, toplumun tüm kesimlerini içeren bir ahlak anlayışının neticesi olarak ortaya konabilecek sorumluluk, merhamet, fedakârlık, çıkar, ötekileştirme/me gibi algılar, niyetler ve amaçları ilgilendiren bir kavram olarak etik çerçevesinde incelenmeye açıktır (Mervyn 1998, s.118).

Günümüzde doğal hukuk doktrinini benimseyenler insani müdahaleyi, pozitif hukuktaki kısıtlamalar karşısında ahlak ve adalet çerçevesinde meşrulaştırmak isteyenler tarafından ihtiyaç olduğu durumlarda hukuken normlaştırılmamış da olsa müdahalenin gerekli olabileceği tezinde dayanak olarak kullanılmakta (Anne 2003, s.44), buna karşılık pozitivist hukuk doktrinini benimseyenler ise, hukuk kurallarının uygun bir kaynak (içişleri için devlet) tarafından belirlenmiş olmalarının onlara tabi olunması için yeterli sebep olduğunu ve bu kuralların adil olmamalarıyla veya uygun kaynaktan gelmeseler de adil kuralların uygulanabilirliğiyle ilgilenmediğini (Nicholas 2003, s.408) savunurlar.

Etik açıdan gerekçelendirilmesine ve nasıl yürütüleceğine dair çeşitli görüşlerde, esas itibariyle insani müdahalenin bir askeri güç kullanımı olduğu ve askeri gücün ne zaman nasıl kullanılması veya kullanılmaması gerektiğini kesin olarak belirleyen *ideal bir ahlak teorisi* yani tüm soru işaretlerini kesin olarak kaldıracak *mükemmel bir teori* bulunmadığı (Janzekovic 2006, s.51) sonucu benimsenmiştir.

İnsani müdahalenin etiğinin disiplinde ve pratikte konuşulur hale gelmesinin arkasındaki düşünsel açıdan en önemli neden insan haklarına ve insanların daha iyi şartlarda yaşamalarına verilen önemin artmasıdır. Uluslararası politikadaki karar ve eylemlerin ahlak çerçevesinde değerlendirilmesi dönemi yani 'normativeturn' olarak adlandırılan, Realizmin pozitif dünya düzeni algısından ahlaki ilkelerin ve adaletin şekillendirdiği bir düzen arayışına geçiş başlamıştır. Etik insani müdahalenin hem disiplin hem de çalışmanın devamında göreceğimiz üzere uluslararası ilişkilerin bütün aktörleri tarafından tartışılabilir bir konu haline gelmesini bu düşünsel dönüşümden bağımsız olarak düşünemeyiz (Hehir 2008, s.38).

İnsan hakları ekonomi, yönetim, dinsel hoşgörü, insani müdahale gibi çeşitli konular için gündeme gelmektedir ve günümüzde devletler için insan hakları ihlalleriyle suçlanmak bir utanç vesilesidir. Devletler kendi insan hakları ihlallerini gizli tutmaya çalışmakta, bir şekilde duyulduğunda ise kendilerini mazur gösterecek çeşitli gerekçeler bulmaya çalışmaktadırlar (David 2009, s.246).

Gündemde olan insani müdahaleyle alakalı sorular ilk olarak insani müdahalenin uluslararası hukuk içindeki konumunun, hukuki olmasa dahi meşruluğunun, tek bir ülkenin ya da BM harici bir örgütün müdahaleyi gerçekleştirip gerçekleştiremeyeceği, haklı müdahale gerekçesi adı altında bir ön kabulün mevcut olup olmadığı eğer mevcutsa haklı müdahalenin gerekçelerinin neler olduğuna bağlıdır. İnsani müdahaleyi meşru olarak sayarsak nasıl yürütüleceği, müdahale gerçekleştirilen ülkenin isteği dahilinde olup olmadığı ve bununla birlikte devlet inşası gibi hususlar da bu kapsamda tartışma konusudur.

2.2.2 Meşruiyet

İnsani müdahalenin yapılabilmesi için, durumun önlenmesi maksadıyla diğer tüm seçenekler gerçekleştirilmiş fakat bir neticeye varılamamış olması lazımdır. Diğer seçenekler tahdidi olmamakla birlikte diplomasi, ekonomik ya da diplomatik yaptırımlar, siyasi baskı, insani yardım örgütlerinin konuya dahil edilmesi şeklinde sıralanabilmektedir (Acharya, 2002 s.375).

Diğer seçeneklere başvurulmuş olması ifadesinin diğer bir manası da geçerli bir müdahale olanağının kalmamasıdır. İnsani müdahale yapılmadan evvel, söz konusu insani krize müdahalede bulunmak isteyen devlet ya da devletler bu hususu uluslararası hukukta olması gerektiği şekilde GK gündemine getirecekler ve GK'nın hareket etmesini bekleyeceklerdir. Fakat eğer BM belirli bir süre zarfında hareket etmek için bir karar almaz ya da GK'nın karar almasında problemler yaşanacak olursa devletler tek taraflı olarak müdahale edebilecektir.

İnsani krizin gerçekleşmesinin iki sebebi olabilmektedir. Bunlardan biri; bir topluluğun etnik, dini ya da politik nedenlerle hareket ederek diğer başka bir topluluğun haklarını çiğnemesi ya da şiddet içerikli eylemler gerçekleştirmesidir. Devlet söz konusu eylemleri önlemeye çabılıyor fakat bazı sebeplerden ötürü bu hususta yeterliliği sağlayamıyor olabilmektedir, eğer bu durumda devlet uluslararası toplumlardan yardım ister ve uluslararası örgütlerden ya da devletlerden biri bu yardım talebine karşılık vererek müdahale gerçekleştirirlerse bu müdahale niteliğinden uzaklaşacaktır (Murphy, 1996 s.18). Çünkü bu durum içinde güç kullanan devlet, yardım talep eden devletin çağrısından dolayı ve hedef devletin kendi güçleriyle birlikte harekete geçecektir. Fakat bu hususta yardım talep eden devletin gerek eylemsel gerekse hukuksal bir hükümeti olmalıdır. Tersi bir durumun kabul edilmesiyle uluslararası toplumlardan yardım talep etmek üzere kurulacak sahte hükümetlerle karşılaşılacaktır (Merriam, 2001 s. 111).

İnsan, krize neden olabilecek diğer bir durumsa devletin söz konusu şiddet içeren eylemleri yapan grup ile işbirliği yapıyor olması ya da şiddet içeren eylemleri kendisinin yapıyor olmasıdır. Söz konusu durumda uluslararası toplumlardan yardım talep edecek bir resmi hükümet mevcut değildir. Bunun yerine şiddet içeren eylemlere maruz bırakılan insanlar farklı yollar ile uluslararası toplumlardan yardım talep etmeye çabalayacaklardır. İnsanlar söz konusu eylemlere karşın devletlerinin yanında bulunuyor ve uluslararası bir müdahalenin karşısında oluyorsa müdahalenin haklılığı söz konusu olmayacaktır. İnsanların herhangi bir seçim yapabilecek bir durum içinde olup olmadıklarını ya da bir talep olması halinde söz konusu talebin gerçekten şiddet gören insanlar adına mı yoksa bu halden çıkar sağlamaya çalışan farklı topluluklar tarafından yönlendirildiği konusu ise yine objektif bir çalışma ile uluslararası toplumlarca belirlenecektir.

Müdahalenin kısıtlı olması konusu üç perspektif içinde irdelenmelidir. Bunlardan ilki müdahalenin zaman açısından kısıtlı olması, ikincisi yer açısından kısıtlı olması, sonuncusu ise kullanılan gücün büyüklüğü bakımından kısıtlı olmasıdır (Moller, 2000 s.8).

Müdahalenin zaman açısından kısıtlılığı, müdahale maksadına ulaştığı zaman sonlanacak olması manasındadır. Müdahale olabildiğince kısa bir zamanda yapılmalı, müdahale maksadına ulaştığı zaman bütün müdahale edici unsurlar güçlerini geri

çekmelidir. Müdahale edici güçlerin, ülke içinde uzun bir süre boyunca kalması o müdahale açısından bazı kuşkuları beraberinde getirecek, uluslararası kamuoyunda insani krizin sadece müdahale için bir sebep olarak gösterilmiş olduğu algısı meydana gelecektir. Bu sebepten ötürü müdahale eden devletler şiddet eylemlerine kalıcı bir çözüme kavuşturamamış olsalar bile ülkede sadece BM gücü kuruluncaya kadar kalabilirler ve BM'nin konuya dahil olmasından sonra ülkeden çekilmek zorunda kalmaktadırlar (Merriam, 2001 ss.133-135).

Müdahalenin yer açısından kısıtlılığı, sadece şiddet eylemlerinin yaygın hale geldiği yere yönelimi manasına gelmektedir. Sıklıkla bu tip ihlaller etnik, dini ya da siyasi sebeplerle oluştuğundan dolayı gerçekleşen insani kriz de ülkenin belirli bir yerinde olmaktadır. Böyle bir durumda eğer müdahalede bulunan devletlerin sadece bu alanı hedeflemek yerine bütün ülkeyi kapsayan bir müdahale şeklinin benimsenmesi müdahalenin insani kriz haricinde söz konusu ülkenin hakimiyetine ve toprak bütünlüğüne etki edecek bir hareket şeklinde yapıldığına dair bir kanıt olarak kabul edilecektir.

Güç kullanımının kısıtlılığı ise güç kullanmanın sadece eylemleri önleme doğrultusunda yapılmasıdır. Diğer bir ifadeyle, krizi sonlandırmaya yetecek ölçüde güç kullanılmalı ve bu ölçüden fazlası kullanılmamalıdır.

Bunun için öncelikle müdahale için kullanılan silahların niteliği ön plana çıkacaktır, insancıl bir müdahalede kimyasal veya biyolojik silahlar kullanılması veya yoğun sivil kaybına yol açacak şekilde hava bombardımanları söz konusu olmamalıdır. Operasyonun sivil kaybına yol açması veya ülkede tamir edilemeyecek maddi hasar meydana getirmesi, örneğin ülkenin enerji kaynaklarının veya altyapısının yok edilmesi operasyonu insancıl olmaktan çıkaracaktır. Zira ülkeye bu şekilde zarar verilmesi, ülkede ekonomik sıkıntılara yol açacak bu da şiddet olaylarının yeniden patlak vermesi için yeterli bir zemin oluşturacaktır (Magnan, 2000 s.29).

Tek bir ülkenin aldığı insani müdahale gerçekleştirme kararı geçersizdir (Haas, 1993 s.33). Tek bir devletçe alınmış olan insani müdahale gerçekleştirme kararında söz konusu devletin menfaatlerinin insani krizin önlenmesi maksadından daha etkin bir rol oynaması olasılığı oldukça fazladır.

Öncelikle tek bir devletin uluslararası toplumun genel görüşünü yansıtması beklenemez. Yukarıda görüldüğü üzere insani kriz yaşandığının tespiti için uluslararası kamuoyunda bir görüş birliği aranmaktadır. Diğer bir husus ise çok sayıda devlet olması halinde bu devletlerin tümünün çıkarlarının bir konuda çakışması ihtimalinin oldukça düşük olmasıdır. Başka bir deyişle çıkar birliği olan

az sayıda devlet yerine yalnızca ancak gerçekten bir insani krizi engellemek hedefi ile bir araya gelebilecek çok sayıda devletin müdahalede bulunması elbette bu müdahalenin amacını doğrulayan bir durum olacaktır (Benjamin, ss.149-150).

İnsani müdahale, haklı gösterilmek istenmekte ise, kesinlikle yetkili ya da yetki tanınmış bir otorite tarafından yapılmalıdır. Güç kullanma yasağının harici durumları daha önce de ifade edildiği gibi kısıtlı olarak BM Antlaşması içinde belirtilmiştir. İnsani müdahale bunlardan meşru savunma ile bir bütün olarak görülemeyeceğinden dolayı sadece GK kararı ile yetki tanınması ile yapılması durumunda bir meşruiyete kavuşacaktır (Moller 2000, s. 3). Fakat bu kıstas genel olarak kabul edilen ya da literatürde çokça bulunan bir kıstas değildir (Meggle 2003, ss. 15-21).

Genel anlamda kabul edilmemesinin önem arz eden sebebi GK'daki karar alma mekanizmasının yeterli olmaması şeklinde ifade edilebilmektedir. GK beşi daimi üye olmak üzere on beş üyeden meydana gelmektedir. GK'nın karar alabilmesi açısından söz konusu beş üyenin de ellerinde bulundurdukları veto yetkisini kullanmamaları gerekmektedir. Bilindiği üzere devletler hiçbir zaman kendi menfaatlerini ön planda tutmaksızın bir karar alma eğilimi içinde değildirler. Oysaki söz konusu beş üyenin menfaatlerinin birbirleri ile kesişmesi her an beklenen bir durum değildir. Bu da GK karar alma mekanizmasının devamlı bir tıkanıklık yaşamasına sebebiyet vermektedir. Soğuk Savaş zamanında ön planda olan bu problemin savaşın sonlanması ile biteceği düşünülmüştür. Her ne kadar GK Soğuk Savaş'ın ardından bilhassa 1990'lı yıllar süresince eski dönemlere nazaran daha etkin bir durumda olmuş olsa dahi hala daha Antlaşmanın kendisine verdiği vazifeleri gerçekleştirmek için karar almak ve uygulamak açısından halen daha gerekli ekipmana sahip değildir (Chesterman 2001, s.121).

Yetkili ya da yetki tanınmış otoriteyle alakalı ortaya atılan bir fikir ise bu şekilde bir yetkilendirme yapılmasına vakit olmaması olabilmektedir. Bu fikir nazarında GK karar mekanizmasının etkin bir biçimde işlediği düşünülse bile ciddi insani krizlerde bu metodu kullanmak önemli bir vakit kaybına sebep olacak, bu da söz konusu krizin daha da ciddi boyutlara ulaşmasına ve daha fazla insanın ölümüne sebep olacaktır. Fakat, insani krizler bir anda meydana gelmemektedir. Krize neden olacak birçok etken mevcuttu. Şayet bu etkenler uluslararası toplumlarca doğru biçim de değerlendirilse söz konusu krizler meydana gelmeden daha önce anlaşılabilir. Diğer bir insani müdahalenin

meşru olması açısından öngörülen kıstas, diğer yolların bir işe yaramaması şeklinde belirlenmiştir. Bu da güç kullanımından evvel zaten hususun uluslararası toplumların gündemine girmiş ve GK'da değerlendirilmiş olmasını gerektirecektir. Bu sebepten ötürü güç kullanımından evvel yetkilendirme işleminin gerçekleştirilmesi müdahale eden devletlere bir vakit kaybı yaşatmamaktadır.

Esasında, söz konusu olan tüm kıstaslardan daha farklı şekilde, insani müdahaleyi günümüzdeki uluslararası hukuka uygun olacak biçime getirecek olan yetki tanıma kıstasıdır.

Günümüzde uluslararası hukukta meşru savunma hakkının kullanılması dışındaki tüm kuvvet kullanımları için GK tarafından yetkilendirilmiş olma koşulu aranmaktadır (Gowlland 2000, ss. 361-383). Bu nedenle, sayılan tüm ölçütlere uygun davranılarak yapılan bir müdahale dahi eğer 42. Madde kapsamında yetkilendirilmemiş ise uluslararası hukuka aykırı kabul edilecektir.

Yazın içinde, bir hareketin insani müdahale şeklinde kabul edilebilmesi açısından genellikle aşağıdaki tabloda belirtilen kıstaslar aranmaktadır:

Tablo 1.1 İnsani Müdahale Kriterleri

1	Şiddetli ve büyük boyutta insan hakları ihlallerinin gerçekleşmesi veya tehdidinin olması.
2	Böyle bir ihlalin gerçekleştiğinin veya tehdidinin olduğunun objektif ve net kanıtının olması.
3	Hükümet veya devletin düzeltici bir harekette bulunmakta isteksizliği veya yetersizliği.
4	Net bir aciliyet olması.
5	Askeri güç kullanımının son çare olması.
6	Askeri olmayan diğer yöntemler tamamen kullanılıp başarısız olmadıysa, askeri gücün kullanılmaması.
7	Müdahalenin amacının kamuoyuna ve uluslararası topluma açıkça anlatılması.
8	Müdahalenin amacının insan hakları ihlallerini durdurmakla sınırlandırılması.

9	Müdahalenin, hedef kitle tarafından desteklenmesi.
10	Bölgesel devletlerin desteğinin alınması.
11	Durumu iyileştirmek için yüksek başarı ihtimalinin olması.
12	Çatışma sonrası barış-inşası için hazırlanmış bir geçiş planının olması.
13	Güç kullanımının orantılı olması.
14	Müdahale sırasında, uluslararası insan hakları ve uluslararası savaş hukukuna uyulması.
15	Mümkün olduğu kadar çok taraflı otorite ve zorunlu olmasa da, BMGK onayıyla gerçekleşmesi.

Kaynak: *Humanitarianintervention: Definition andcriteria*, CSS, Strategic BriefingPapers, Vol. 3 Part 1, June 2000.

3. MÜDAHALE EDİCİ UNSURLAR AÇISINDAN KOSOVA VE SOMALİ’NİN DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1 İNSANİ MÜDAHALE KAVRAMI ÇERÇEVESİNDE NATO

NATO, esas hedefi üyelerinin ortak savunmasını ve Kuzey Atlantik Bölgesi içinde demokratik barışı korumak olan politik ve askeri bir ittifaktır. NATO’nun askeri ve sivil merkezleri ile birlikte bütünleşmiş ve adapte olmuş bir komuta kontrol sistemi mevcuttur. Fakat minimum düzeydeki askeri kuvvet ve varlık, ancak kendi başıdır. Üye ülkeler NATO ile alakalı vazifeleri yüklenmediği sürece, çoğu askeri kuvvet ulusal emir komuta sistemi kapsamındadır. NATO’nun üç tane önem arz eden vazifesi mevcuttur (Zafindranday 2012, s. 15):

- i. Ortak Savunma
- ii. Kriz Yönetimi
- iii. Ortaklık vasıtasıyla Müşterek Güvenli

BM Antlaşması içindeki güç kullanılabilir durumlar, bilindiği üzere iki türdür. İlki, Antlaşma ile mevcudiyeti kabul görmüş ve ilk defa çeşitli koşullara bağlanmış bir güç kullanma metodu olan meşru savunma; diğer ise GK kararıyla güç kullanımınıdır. Aşağıda öncelikle NATO müdahalesi meşru savunma açısından analiz edilecek; daha sonra da GK’nın müdahaleden önce aldığı kararlar incelenerek müdahalenin bu çerçevede içinde legal olup olmadığına bakılacaktır.

NATO bilindiği gibi Soğuk Savaş Dönemi’nde ‘Sovyet tehdidi’ne karşı batılı devletlerin kurduğu askeri bir ittifaktır. NATO Antlaşması’nın 5.maddesinde eğer bu Antlaşma’nın taraflarından herhangi biri saldırıya uğrarsa 51.maddesinde belirtilen ortak meşru savunma hakkının kullanılacağı ve GK gerekli tedbirleri alınca kadar bu tedbirlerin devam edeceği hükme bağlanmıştır. Ancak maddede belirtildiği şekli ile bu önlem yalnızca BM Antlaşması’nda tanımlanan hali ile meşru savunma hakkını düzenlemekte ve üyelere bunun ötesinde bir hak veya yetki tanımamaktadır (Simma 1999, s.3). NATO müdahalesi, eğer NATO üyelerinden herhangi birinin saldırıya uğraması sonucunda gerçekleştirilmiş olsaydı kuruluş amacına uygun şekilde meşru savunma hakkını kullandığı ileri sürülebilirdi. Ancak, Yugoslavya herhangi bir NATO ülkesine bir saldırıda bulunmamıştır ve bu nedenle de NATO’nun Sırbistan’a karşı yaptığı müdahalenin bir meşru savunma olarak nitelendirilmesi pek mümkün görünmemektedir (Hilpold 2001, ss.449-450).

Diğer bir konu ise meşru savunma açısından gerekli olan dışarıdan gelen saldırı koşulunun bu olay içinde yaşanmamasıdır. İlk olarak Kosova bağımsız bir ülke değil, Yugoslavya’nın bir eyaleti niteliğindedir. Bu bölgeye karşı dışarıdan gelen bir saldırı

olmamıştı. Yaşananlar daha çok bölge içinde bir iç savaştı (Michael 2001, s.182). Her ne kadar olay içinde önem arz edecek derecede bir güç dengesizliği olsa dahi bir ülkenin topraklarında gerçekleşen bu tip çatışmalar uluslararası alanda, birçok durumda söz konusu ülkenin iç sorunu şeklinde kabul edilmektedir. Böyle bir hususla alakalı baş bir devletin ortak meşru savunma hakkı ile bir tarafa yardım etmesinin bir gerekçesi yoktur. Tersinin kabul edilmesi durumunda çok sayıda ülkede gerçekleşen az yoğunluklu bölge içi çatışmalara dışarıdan müdahalede bulunulması mümkün kılınacak ve bu da güç kullanım yasağını bütünüyle ortadan kaldıracaktır.

Uluslararası alanda güç kullanılabilir farklı bir durum ise GK tarafından karar verilmesidir. GK'nın kendi askeri gücünün olmaması sebebiyle gerekli olduğu durumlarda üye ülkelerin askeri güçlerinden meydana getirilen birlikleri vazifelendirmekte ya da bir veya birkaç ülkeye güç kullanımı açısından yetkilendirmektedir. GK'nın seçebileceği diğer bir metot ise bölgesel örgütlerin güç kullanmasına müsaade edilmesi ya da söz konusu örgütleri güç kullanmak için vazifelendirmesidir (Luard 1992, ss.10-12).

Yugoslavya'ya gerçekleştirilen müdahalede ise bunun gibi bir yetkilendirme söz konusu değildir. GK, Kosova hususunda öncelikle Yugoslavya'nın tüm bölgelerine ait bir karar içinde belirtmiştir. Alınan bu kararda, Yugoslavya'nın AGİT yetkililerinin vazifelerini yapmalarına müsaade etmesi ve bu kişilerin korunmaları istenmiştir. Karar Kosova'ya ait özel bir değerlendirme yapmamış, devletin genel anlamda uluslararası temsilcilere olan tutumun değiştirmesi lazım olduğunu ifade etmiştir.

GK sadece Kosova'yı gündemine getirmesi ve bu hususla alakalı karar alması ilk 1998'de yaşanmıştır. Bu, durumun o zamanki dönem içinde kötüye gitmesi ile beraber o zamana dek Yugoslavya'nın diğer bölgelerinde ortaya çıkan problemlerle alakalı da bir husustur. 1998'de alınan 1160 sayılı karar ile birlikte, ilk olarak Yugoslavya'ya Kosova'yı içine alacak biçimde silah ambargosu başlatılmıştır. Kararda, Sırpın bölgedeki sivillere ve barış gösterilerine gerçekleştirdiği şiddet, KKO'nun terör faaliyetleri ve örgüte dışarıdan gelen askeri ve mali destek kınanmış ve söz konusu olayların sonlanması istenmiştir. Bunun haricinde bölge içindeki uluslararası temsilcilerin barış gayretlerinin Konseyce desteklendiği, bölge içinde daha fazla uluslararası temsilcinin olması zorunluluğu altı çizilerek belirtilmiş ve iki taraf da bölge

içindeki siyasi çatışmaların durdurulması için anlamlı bir iletişim kurmayı önermiştir. Kararla alakalı ifade edilmesi gereken en önemli konu ise devletlerin Yugoslavya'nın bağımsızlığına ve toprak bütünlüğüne saygı duyduğu ve çözümlerinin bu kapsamda olacağına altının çizilmiş olmasıdır.³

GK'nın Kosova'ya ait almış olduğu diğer bir karar ise 1998 senesinin Eylül ayında aldığı 1199 sayılı karardır. Kararda ilk olarak Sırpların Kosova'daki faaliyetleri neticesinde sivillerin ölümü ve göçlerinin yaşandığı, mültecilerin halinden ve bölgede hayatını sürdüren halkın güvenliğinden endişe duyulduğu ifade edilmiş daha sonra da Arnavut liderliğinden her türlü terörü kınamaları ve KKO'ya eğitim vererek, askeri ve maddi destek sağlayan ülkelerden bunu yapmamaları talep edilmiştir (Gazzini 2001, s.405). Bu karar, 1160 sayılı karar içinde bulunan tüm talepleri yinelemiş ve ayrıca tüm üye devletlerin Yugoslavya'nın bağımsızlığına ve toprak bütünlüğüne saygılı olduğunu da tekrar belirtmiştir.

GK'nin müdahaleden önce aldığı son Kosova'ya ilişkin karar ise Ekim ayında aldığı 1203 sayılı karardır. GK bu kararda ilk olarak Yugoslavya'nın önceki kararların uygulanmasını sağlamak amacıyla AGİT ve NATO ile yaptığı anlaşmaları desteklediğini belirtmiştir. İkinci olarak Kosova'daki her tür terör eylemini ve eylemlere verilen dış desteği kınadığını belirtmiş ve liderliğin bunlara ilişkin bir önlem almasını talep etmiştir. GK, bu kararda da daha önceki kararlarında olduğu gibi tarafları diyalog kurmaya çağırılmış ve bu konunun biran önce siyasi yollarla çözülmesi gerektiğini ifade etmiştir.⁴

Müdahaleden evvel alınmış olan söz konusu dört kararın hiçbirinde güç kullanımına ait herhangi bir cümle yer almamıştır (Travers 2001, ss.254-255). Fakat söz konusu kararlarda bulunan birtakım ifadelerin güç kullanımını teşviklendirici özellik gösterdiğine inanan araştırmacılar da bulunmaktadır. GK kararları, bölge doğrultusunda ilk alınmış olan 1160 sayılı karar itibariyle giderek sertliğini arttırmaya ve Yugoslavya kuvvetlerinin şiddet kullanımını daha çok eleştirmeye başlamıştır. 1199 ve 1203 sayılı kararlar kıyaslandığında 1203 sayılı kararda baskının arttırıldığı açık bir şekilde gözükmektedir.

İlkinde, üye devletlere bölgeye insani yardım yapılması için çağrıda bulunulurken ikincisinde acil şekilde talep edilmektedir. Ayrıca, bu görüşe göre BM kuvvet kullanma yetkisini duruma göre üzeri kapalı şekilde de yapabilmektedir, örneğin bu kararlarda kullanılan gerekli insani yardımın yapılması için devletlere çağrıda

³<http://www.un.org/peace/kosovo/93sc855.htm>

⁴<http://www.un.org/peace/kosovo/98sc1199.htm>

bulunulması, bazen Konseyin diplomatik diline göre kuvvet kullanımı anlamına gelebilmektedir (Groom 2000,ss. 291-317).

Birleşmiş Milletler Antlaşması'ndaki kuvvet kullanma yasağı ve kuvvet kullanılabilir durumlar Antlaşmada çok net bir şekilde belirtilmiştir. GK kararı ile yetkilendirilerek belli bir bölgede kuvvet kullanmak mümkündür. Ancak bunun nedenleri GK tarafından belirlenmeli ve sınırları da yine GK tarafından çizilmelidir. Bu tarz bir yetkilendirmenin üstü kapalı şekilde yapılması mümkün değildir ve eylemin daha sonra BM tarafından kınanmamış olması da olayda yedinci bölüm kapsamında bir yetkilendirme olduğunu kesinlikle göstermez (Tarhanlı 2003, s.145). Aksine bölge ile ilgili çıkarılmış GK kararlarının tümünde konunun yalnızca siyasi yöntemlerle çözülmesi gerektiği belirtilmiş ve aynı şekilde tüm kararlarda üyelerin Yugoslavya'nın toprak bütünlüğüne ve bağımsızlığına saygı duydukları ifade edilmiştir. Üstelik GK aldığı kararlarda yalnızca Yugoslavya'ya değil Kosova'daki Arnavut liderliğine de çeşitli görevler yüklemiştir, başka bir deyişle bazı kaynaklarda ifade edildiği gibi Konsey kararlarında tek taraflı şekilde Yugoslav kuvvetlerini sorumlu tutan veya suçlayan bir ifade bulunmamaktadır. 1203 sayılı kararda geçen söz konusu ifadeyi üstü kapalı bir yetkilendirme olarak algılamak barışçıl yöntemlere şans verilmeden kuvvet kullanımına kapıları açmak anlamına geleceğinden böyle bir değerlendirmeyi kabul etmek çok zordur. Bu karardan sonra müdahale bitimine kadar GK konu ile ilgili herhangi bir karar almamıştır bu nedenle müdahaleyi GK'nin bir kararına dayandırmak mümkün olmamakla birlikte yine de eylemin önceki kararlarda kullanılan bazı ifadelerle en azından meşrulaştırılabileceğini savunan bir görüş de bulunmaktadır (Groom 2000, s.292).

3.2 İNSANİ MÜDAHALE KAVRAMI ÇERÇEVESİNDE BİRLEŞMİŞ MİLLETLER

Uluslararası hukuk, devletler arasında gerçekleşen savaşları düzene koymakla alakadar olmaktadır. Bilhassa insani müdahale sırasında yasal askeri kuvvet kullanımını belirleyen, uluslararası hukuktur. Uluslararası hukukun devletlerin savaşa katılma yollarının meşru olması bakımından önem arz eden bir parçası, BM koşuludur. Dolayısıyla, BM Güvenlik Konseyi'nce yetkilendirmiş müdahale, Konseyin uluslararası

barış ve güvenliği tehdit altında bırakan faktörlere karşı elinde bulundurduğu yetkiye uyduğu sürece yasal olmaktadır (Zafindranday, 2012, s.12).

BM'nin bir devlet içerisinde gerçekleşen insan hakları ile ilgili olaylara insani müdahalede bulunabilmesinin temel şartı Güvenlik Konseyinin insan hakları ihlallerini barışı tehdit eden veya bozan bir durum olarak nitelendirmesi ve buna karşı gerekli tedbirlerin alınması yönünde karar vermesidir. Bu aynı zamanda kuvvet kullanma yasağı ilkesinin ikinci istisnasını oluşturmaktadır.

BM Antlaşmasınının 39. maddesine göre, Güvenlik Konseyi, barışın tehdidi veya bozulması durumlarında, bunu tespit ve gerekli tavsiyelerde bulunma ya da 41 ve 42. maddeler gereği alınacak tedbirleri kararlaştırma yetkisine sahiptir. Hangi durumlarda barışın tehdit edildiği veya bozulduğunun tespiti oldukça zordur. BM Antlaşmasında bu konulara ilişkin açık bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu konuda Güvenlik Konseyinin yetkisi oldukça geniştir (Pazarcı 1999, ss. 215-216). Konuya bir devlet içerisinde meydana gelen insan hakları ihlalleri açısından bakıldığında durum daha da karışıktır. Ne ölçüdeki insan hakları ihlallerinin barışın tehdidi veya bozulması olarak nitelendirileceği ve buna ek olarak kolektif güvenlik tedbirlerinin alınabileceği meselesi hemen çözümlenecek bir sorun değildir. Gerçekte 39. maddenin asıl amacı insan haklarının korunması değil, uluslararası barış ve güvenliğin korunmasıdır. Fakat Güvenlik Konseyi içerisinde insan hakları ihlallerinin bulunduğu dünya barışını tehdit eden veya bozan bir olaya müdahale etmesi halinde dolaylı olarak insan hakları ihlalleri de önlenmiş olacaktır. İnsan hakları ihlallerine ilişkin her durum, uluslararası barış ve güvenliği tehlikeye sokan veya bozan bir durum arz etmeyeceği için, Güvenlik Konseyinin 39. Madde doğrultusunda alacağı kararların sadece uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden insan hakları ihlalleriyle sınırlı olması gerekmektedir.

Güvenlik Konseyi, 39. madde çerçevesinde bir durum tespit ettiğinde alabileceği önlemleri geçici ve zorlayıcı önlemler olmak üzere iki gruba ayırmak mümkündür. BM Antlaşmasınının 40. maddesine göre geçici tedbirlerin amacı, durumun daha fazla kötüleşmesinin önüne geçmektir. Bu önlemlerin neler olduğu Antlaşmada düzenlenmemiş olmakla birlikte Güvenlik Konseyinin, çatışmaların durdurulması, ateşkes, silahlı kuvvetlerin geri çekilmesi, anlaşmaya varılması ve askeri malzemeye ambargo konulması gibi geçici önlemler aldığı görülmektedir. Antlaşma, 41 ve 42.

maddeleriyle, silahlı kuvvetler kullanılmasını gerektiren ve gerektirmeyen yaptırımlar olmak üzere iki çeşit zorlayıcı önlemler öngörmektedir. 41. madde diplomatik, siyasi, ekonomik ilişkilerin ve hava, deniz, demiryolu ulaşımının, radyo, televizyon, posta, iletişiminin kesilmesi gibi silahlı kuvvet kullanımını gerektirmeyen önlemleri kapsamaktadır. 42. madde ise, gerektiğinde hava, deniz ve kara kuvvetleri aracılığıyla kuvvet kullanılmasını öngören zorlayıcı önlemleri kapsamaktadır (Pazarcı 1999, ss. 215-216).

Zorlayıcı önlemlere ilişkin maddeler ve uygulamaya beraberce bakıldığında BM'nin, üye devletlerin silahlı kuvvetleri aracılığıyla yapmış olduğu operasyonlarını iki yolla gerçekleştirdiği görülmektedir. Bunlardan birincisi Kore, I. Körfez Savaşı ve Somali olaylarında olduğu gibi BM adına ya da onun izniyle üye devletlerin silahlı kuvvetlerini kullanarak; ikincisi ise, tarafların rızasıyla BM Barış Gücü Birliklerinin müdahalesi yoluyla.

Ancak yukarıda belirtildiği gibi, bu operasyonların temel amacı insan haklarının korunması değil, aksine uluslararası barış ve güvenliğin korunmasıdır. Fakat Soğuk Savaşın sona ermesiyle beraber, 1991 yılından itibaren gittikçe artarak Güvenlik Konseyi, operasyonlarını insani sebeplere ve insan hakları temellerine dayandırmaktadır. Bunun için iyi bir örnek Güvenlik Konseyinin I. Körfez Krizi sırasında almış olduğu 5 Nisan 1991 tarih ve 688 sayılı karardır. Konsey bu kararla ilk kez insani sebepleri barışın tehdit edildiğine yönelik olarak temel almıştır (Scheffer 1992, s.11)

BM Anlaşması'nın VII. Bölümü'nde düzenlenen barış tehdidi, bozulması ve saldırganlık eylemi durumunda, kuvvet kullanılmasına izin veren önlemler, Körfez Savaşı'na kadar hiç kullanılmamıştı. Devletler ise kuvvete başvurdukları zaman bunu, "meşru müdafaa" hakkına dayandırmışlar ve böylece istisna olarak getirilen meşru müdafaa adeta bir kural haline gelmişti. Körfez Savaşı, Soğuk Savaş'ın ve "iki kutuplu dünya" sisteminin sona ermesinden sonra yaşanan ilk kuvvet kullanımı uygulaması olması açısından önemlidir.

Batı dünyası Irak'ı kendi eliyle beslemiş ve Ortadoğu'nun süper gücü olma isteğiyle karşılaşınca da durdurmuştur. Irak 1990 Ağustos'unda Kuveyt'i işgal etmesi üzerine

BM kuruluşundan bu yana ilk kez, bir üyesinin topraklarının tamamının işgal edilmesi olgusuyla karşı karşıya kalmıştır. Uluslararası Hukuk bu sorunun çözülmesinde etkin bir şekilde kullanılmış ve Güvenlik Konseyi kurulduğu tarihten bu yana ilk defa, bu kadar çok sayıda karar almıştır (Scheffer 1992, s.17).

Bölgede hayati çıkarları olan ABD, Güvenlik Konseyi'nin Kuveyt sorununu acilen gündemine almasında etkin bir rol oynamıştır. Öte yandan, Irak'ı Kuveyt'ten çıkarmayı amaçlayan “Çöl Fırtınası Operasyonu”nda, BM'nin kontrolü neredeyse yok denecek kadar azdı. Harekatın planlanması ve idaresi Askeri Kurmay Komitesi tarafından yapılmadığı gibi, birliklerin komutası da Güvenlik Konseyi'nde değil, ABD'deydi. Güvenlik Konseyi birliklerin komutasını ele alma yönünde hiçbir girişimde bulunmadığı gibi savaş süresince de toplanıp herhangi bir karar almamıştır (Kenneth 1992, s.120).

Daha sonra Kuzey Irak'ta yaşanan gelişmeler karşısında Güvenlik Konseyi, Irak'a karşı yapılacak bir müdahaleyi, devletin içişlerine karışma olarak değerlendirmiş ve Anlaşma gereğince böyle bir müdahaleye taraf olamayacağını açıklamıştır. Ancak, bölgedeki uygulamaların uluslararası barış ve güvenliği tehdit ettiğini belirten bir kararı da kabul etmeyi ihmal etmemiştir (Keskin 1998, s.115).

Sonuçta, Irak'ın Kuveyt'e karşı yapmış olduğu haksız işgali sona erdirmek için hemen harekete geçen BM, insan hakları ihlallerinin daha yoğun olarak yaşandığı Kuzey Irak'a insani müdahale için aynı istekliliği gösterememiştir. Bu hareketsizliğin temel nedeni, BM Antlaşması'nın günün şartlarına cevap verememesi gerçeğinde aranabilir. Nitekim, BM sistemi içerisinde uluslararası hukuk düzeninin temellerinin yerine tam olarak oturtulmadığı, ABD ve müttefiklerinin 20 Mart 2003'de başlattığı ikinci Irak saldırısı ile yeniden gözler önüne serilmiştir. BM genel hukuk sisteminin içerdiği genel şiddet yasağına rağmen, ne BM Anlaşması'nın 42. ne de 51. maddesine dayanılarak meşru kabul edilebilecek Irak müdahalesi, ABD'nin 2002 yılında ilan ettiği yeni Ulusal Güvenlik Stratejisi'nin bir parçası olarak uygulamaya konmuştur (Mercier 1995, s.17).

Körfez Savaşı'ndan hemen ardından yaşanan bir diğer müdahale örneği de Somali'de gerçekleşmiştir. Çok sayıda kabileden oluşan Somali'de istikrarlı bir yönetim sağlanamamış; ülkede suikastlar ve askeri darbeler eksik olmamıştır. Somali'deki

siyasal rejimin meşruluğu tartışmalı idi ama süper güç rekabeti ile suni olarak ayakta kalan devlet, bu rekabet sona erince çökmüştü.

Uzun süren içi savaşı Somali'nin ekonomik, politik ve sosyal hayatını harap etmiş, ülkede hayatın devam edebilmesi için gerekli en temel şartlar bile ortadan kalkmıştı. Yaklaşık 3 milyon insan ya mülteci olmak ya da ülke içinde yer değiştirmek zorunda kalmış, ülkenin fiziksel alt yapısının 1/3'ü tahrip edilmişti. 2.5 milyon Somalili en temel gıda ve sağlık hizmetlerinden yoksun kalmış, bunun sonucunda en az 1,5 milyon Somalili ise başta açlık olmak üzere hastalıklardan ölüm tehlikesi ile karşı karşıya kalmış, sadece 1992 yılında, açlıktan veya çatışmalardan dolayı yaklaşık 300 bin kişi ölmüştü. Kısaca Somali'de insani bir dram yaşanıyordu (Ramphal 1996, s.305).

Ocak 1992'de Somali'deki bu dram ile ilgilenen Güvenlik Konseyi ilk olarak bu ülkeye karşı silah ambargosu koydu. Daha sonra da bölgeye gönderilen insani yardımların güvenliğini sağlamak amacıyla, UNOSOM'un kurulmasını kararlaştırdı. Ancak BM'nin yapmış olduğu operasyon, Somalilerce bir tür işgal olarak algılanmıştı ve BM kuvvetlerinin ülkede kalmaları da istenmiyordu. Bundan dolayı yardım dağıtımları engellendi, yardım getiren gemilere ateş açıldı. Devletin işlevsel olmadığı bir ülkeye yapılan ülkeye yapılan müdahale sadece askeri ve insani açıdan değil bütün yönleriyle ele alınmalı ve strateji buna göre belirlenmeliydi.

Bu aşamada devreye giren ABD'ye Anlaşma'nın VII. Bölüm hükümleri gereğince operasyon düzenleme yetkisi verildi. Bu, BM tarihinde ilk defa, bir ülkenin sınırları içindeki çatışmalara müdahale için verilmiş bir yetkidir. Fakat Güvenlik Konseyi aynı yetkiyi daha sonra Bosna Hersek'teki savaş için kullanmamıştır (Simon 2007, s.34).

Somali operasyonunda BM'nin istikrar sağlanması konusunda bir planı olmadığından, konulan silah ambargosuna rağmen, çatışan tarafların silahlanmasının önüne geçilememişti. BM'nin Somali'deki en önemli başarısı kıtlığın üstesinden gelmiş olmasıydı. Somali'nin yeniden siyasal yapılanma süreci ve bu süreci korumaya yönelik çabaları ise başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

Somali'deki operasyon, uluslararası toplumun zor şartları altındaki süreklilik ve etkinlik gerektiren, insani ve finansal maliyeti olan, bir insani müdahaleyi destekleme yeteneği

ve iradesinin sınırlı olduğunu göstermiştir. Somali'deki operasyonda BM'nin, ABD'nin kullanmış olduğu kaynaklara ve beceriye sahip olmadığı, atamalarda çok yavaş davrandığı, nitelikli personel bulamadığı ve karar alma sürecinin çok yavaş işlediği açıkça gözlenmiştir.

Somali deneyimi, müdahalede bulunan güçlerin içinde, karmaşık siyasal ya da askeri operasyonları yürütebilecek eğitilmiş birimlerin bulunması gerektiğinin göz önüne sermiştir. ABD'nin Somali'den çekilmesinden sonra BM güçleri oldukça etkisiz hale gelmiştir. Askeri olarak komuta da tek merkezli ve açık olmalıdır. UNOSOM II süresince, Somali'deki operasyona katılan ulusal birliklerin tamamı BM komutası altında değildi. Bu birlikler öncelikle kendi ulusal başkentlerine danışarak eyleme geçiyorlardı. Bu durum operasyonun karşılık verme yeteneğini zayıflattığı gibi, genel kapasitenin etkili kullanımını da zora sokmuştu (Solarz 2003, s.16).

Soğuk Savaş sonrası uluslararası gündemi etkileyen bir diğer olay da Eski Yugoslavya'nın dağılması sonucunda ortaya çıkan belirsizlikler ve sonrasında yaşanan savaşlardır. Yugoslavya'daki krizin başlangıcında etkili önlemler alamayan devletler ve uluslararası örgütler bu krizin savaşa dönüşmesine engel olamadıkları için bu kriz, etnik hislerden ve tarihsel düşmanlıklardan beslenen bir iç savaşa dönüşmüştür.

Bosna'daki savaşta yaklaşık 200 bin kişi ölmüş ve 2,2 milyon kişi yurtlarından olmuştur. Çok sayıda kadına da sistemli ve organize şekilde tecavüz edilmiştir. Bosna Hersek'te yaşanan bu dram, Nazi Almanya'sında yaşananlar sonrası Avrupa'nın karşılaştığı en büyük ve ciddi sorundu. Bu sorun karşısında devletlerin daha geniş ölçekte ortaya çıkacak sorunlardan kaygılandıkları için müdahale konusunda çekingen davranmalarının yanı sıra, AT, NATO ve BM gibi önde gelen uluslararası örgütler de bu karşılığı başarılı bir şekilde çözemedikleri gibi, almış oldukları önlemler de yetersiz kalmıştır (Januzzi 1994, s.67).

Irak'a uygulanan ve titizlikle takip edilen ambargonun aksine, Bosna Hersek' teki savaşta alınan ambargo kararına rağmen, çok sayıda ülkenin ambargo yasağını delerek Sırbistan'a yardım ulaştırması adeta görmezden gelinmiştir. Güvenlik Konseyi'nin çatışmalar başladıktan sonra aldığı ambargo kararına tam olarak uyulmadığı için önlemler beklenen etkiyi doğurmadı. Güvenlik Konseyi'nin daha sonra aldığı kararlar

ise kınamadan ileriye gidemedi. BM'nin bu etkisizliği nedeniyle savaşın boyutları daha da genişleyerek bir etnik temizlik ve kadınlara yönelik sistematik ve kitlesel bir tecavüz noktasına kadar gelmiştir (Houdek 1992, ss.95-104).

Sonuçta caydırıcılıktan yoksun olan yaptırımların, saldırganı durduramayacağı gibi daha da cesaretlendirdiği ortaya çıkmıştır. Saraybosna, Tuzla, Gorazde ve Srebrenica bölgeleri BM tarafından "Güvenli Bölge" ilan edilmesine rağmen saldırılardan nasibini almıştır. Çünkü BM mevcut şekli ile geniş ölçekli koruma operasyonları için ihtiyaç duyulan güçleri harekete geçirememekteydi.

BM Barış Koruma Gücü olarak oluşturulan UNPROFOR'un insani yardım probleminin çözümündeki katkısı yetersiz kalmıştı. UNPROFOR'un sunduğu sınırlı insani yardım, siyasal değişlikleri etkilemekten çok acıları dindirmeye yönelik olmuştur. UNPROFOR, savaşan taraflar arasında iletişim kanallarının kurulmasında ve sürdürülmesinde bir rol oynamamış, Bosna Hersek lehine savaşma yetkisi ile donatılmamıştır. Barışı görüşmeler yoluyla sağlamaya çalışan ve popüler olmayan bir yol seçilmiştir. UNPROFOR geniş bir cephede bir çözüm sağlamaya yetecek askeri kapasiteden yoksun olduğu ve kendi başarısı içine gerekli şartları oluşturmaya muktedir olmadığı için bütün askeri itibarını kaybetmiştir. Sonuçta, NATO'nun devreye girerek hava saldırılarında bulunmasıyla Sırp'lar durdurulabilmiştir (Glennon 1999, s. 78).

Bütün bu gelişmeler Soğuk Savaş sonrası dönemde en etkin olması gereken döneme girmiş ve bu durum BM'nin rolünün sorgulanmasına yol açmıştır. BM'nin hem örgüt yapısı hem de Anlaşma'nın hükümlerine ilişkin değişlik istekleri yoğun olarak gündeme gelmiştir.

BM'nin etkinliğini ve merkezi konumunu koruyabilmesi, günümüz uluslararası ilişkilerinin koşullarına ayak uydurabilmesi ve karşı karşıya kaldığı sorunları aşmak için çalışmalar yapmasına bağlıdır. Anlaşma'nın hükümlerinin değiştirilmesi gerekiyorsa değiştirilmeli, eklemeler yapılması gerekiyorsa yapılmalı ve bir takım kavramlar açık ve net tanımlanmalıdır.

Uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması konusunda 42. maddede öngörülen silahlı kuvvet kullanılmasını gerektiren önlemlere başvurulabilmesi için gerekli olan

anlaşmaların yapılması sağlanmalı ve BM'nin kendisine ait bir askeri gücü ve komutası oluşturulmalıdır. Bu oluşturulmadığı için kuvvet kullanımı Irak, Somali Bosna Hersek ve Ruanda'da olduğu gibi, Güvenlik Konseyi'nin üye devletlere yetki vermesiyle *ad hoc* bir biçimde oluşturulan kuvvetler tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu kuvvet kullanımlarında da BM'nin yetkisinin ve denetiminin sınırlı olması, kuvvet kullanılmasına, BM'nin amaçlarından daha çok belli devletlerin çıkarları için başvurulduğu şeklinde değerlendirmelere yol açmaktadır. BM'nin kendine ait askeri gücünün olmaması, uyuşmazlıklara başlangıcında müdahale ederek çatışmaya dönüşmesine engel olabilmemesini mümkün kılmamaktadır (Çaşın 1996, ss.225-252).

Uyuşmazlıkların barışçı yollarla çözümünde başarı sağlamak için, Güvenlik Konseyi önleyici diplomasi girişimlerine ağırlık vermelidir. Bu girişimlerin başarısı da erken uyarı sisteminin oluşturulması ve güçlendirilmesine bağlıdır. Oluşturulan sistem sayesinde BM olayları daha iyi izleme ve bunlar çatışmaya dönüşmeden müdahalede bulunma imkanına sahip olabilir.

BM'nin yaptığı faaliyetlerin başarılı olması veya uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında daha etkin olması için, finansal sorunlarının giderilmesi gerekmektedir. Harcamalarının tamamını üye devletlerden aldığı paralarla gerçekleştiren BM, üyelerin üzerine düşen katkı paylarını ödememeleri nedeniyle yoğun bir mali kriz içindedir. Karşı karşıya kalınan bu sorun, doğal olarak BM'nin faaliyetlerini de olumsuz şekilde etkilemektedir.

BM kendisini günün gereklerine ayak uyduracak şekilde sürekli olarak yenilemelidir. Soğuk savaşın sona ermesi yeni gelişmeleri beraberinde getirdiği gibi, yeni tehlikeleri ve belirsizlikleri de beraberinde getirmiştir. Bu nedenle BM, bu tehditleri ve tehlikeleri göğüsleyecek şekilde yenilenmeli ve güçlendirilmelidir.

3.3 AVRUPA BİRLİĞİ'NİN İNSANİ MÜDAHALE SÜRECİNDEKİ POLİTİK ETKİSİ VE AGİT

Avrupalılar insancıl müdahaleyi yaklaşık 200 yıl önce desteklemeye başlamıştır⁵. Fakat 1958 yılında Avrupa Topluluğu'nu kuran Roma Antlaşması'nda dış politikaya dair

⁵<http://www.nytimes.com>

herhangi bir ifade bulunmamaktadır. Dolayısıyla daha önce Avrupa dışında herhangi bir ülkeye müdahale etmenin bir yolu yoktu. Üye devletler ancak 1970 yılında ayrı bir Dış Politika İşbirliği (ODGP) ve Avrupa Siyasi Birliği (AGSP) kurduktan sonra uluslararası düzeyde beraber neler yapabilecekleri hakkında düşünmeye başladılar (Cameron 2007, s.16). 1970’li ve 1980’li yıllarda üye devletler ortak çıkar ve hedeflerini genel olarak ortaya koymaya başladılar. Ayrıca Aralık 1973’te o zaman 9 üye devletten oluşan Avrupa Topluluğu’nun dışişleri bakanları bir belge yayınlamıştır. Avrupa Topluluğu üyesi 9 devlet uluslararası ilişkilerinin bir temele oturtulmasının, devletlerin bağımsızlık ve eşitliğinin korunmasının, refahın eşit şekilde paylaşılmasının ve her ülkenin bundan yararlanmasının garanti altına alınmasının gerekliliğini deklare etmişlerdir.

Avrupa Birliği genel uluslararası hukuk ya da antlaşma yoluyla uluslararası bir kuruluş olduğu için, uluslararası insan haklarına bağlıdır. Genel uluslararası hukukun geleneksel kurallarına göre Avrupa Topluluğu askeri gücü uluslararası hukuku gözetenek kullanmalıdır. “Petersberg Görevleri”nin Avrupa Topluluğu ile birleştirilmesi Avrupa Birliği’nin askeri ve sivil operasyonlardaki büyük katılımının tartışmasız yasal dayanağı oluşturmaktadır (Valentina 2009, s. 1).

Avrupa Birliği özellikle Soğuk Savaş sona erdikten sonra dış politikada insan hakları çerçevesinde hareket etmeyi teşvik etmeye başlamıştır. İnsan haklarının teşvik edilmesi belli ölçüde bir güvenlik stratejisi gibi algılanmaya başladı: İnsan hakları ihlali devletlerin içindeki ve aralarındaki güvenlik ve istikrarı tehdit etmektedir. Ayrıca üye devletler ve Avrupa Birliği Kurumu kendi çıkarları için insan haklarının uluslararası çapta teşvik edilmesi gerektiğini savunmaktadır. Avrupa Birliği insan haklarının evrenselliğini savunur ve insan haklarını teşvik etmek için bir devletin içişlerine müdahalenin haksız olmadığını iddia eder (Cameron 2007, s.112). Fakat çoğu zaman insan hakları başka çıkar ve hedefler için araç olarak da kullanılmaktadır. Avrupa Birliğinin insan haklarını teşvik etmesi onun kimliğinin bir ifadesi olarak gösterilebilir. Avrupa Birliği üyeleri kendi topraklarında insan hakları korumasını büyük oranda sağlamıştır ve bu ortak değerleri Avrupa Birliği’nin bütün üyelerince benimsenmesini hedeflemişlerdir. Ian Manners insan haklarına verilen değer için Avrupa Birliği’nin kendi

imajı kadar diğer bütün dünya ile ilişkilerinde yapıcı ve Avrupa Birliğini şekillendirici rolü olduğunu savunmuştur.

Avrupa Birliği'nin dış politikasındaki insan hakları tanımı uluslararası standartlardan kaynaklanmaktadır. Her hâlükârda Avrupa Birliği kendi kurumlarıyla insan hakları standartlarına uyum sağlamanın giderek daha da önemli olduğunu fark etmeye başlamıştır. Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası kavramında kurumsal ve işlevsel olarak yürütülen Avrupa Birliği Kriz Yönetimi operasyonu için bu tür farkındalığı insan hakları yasal çerçevesine entegre etmeye başarmıştır (Valentina 2009, s.8). Haziran 1991'de Lüksemburg Avrupa Konseyi Avrupa Birliği üye devletleri için evrensel insan hakları saygı anlayışı belirlenmiştir. Ayrıca, Lüksemburg Avrupa Konseyi anlaşmalarındaki insan haklarına dair maddelerin insan haklarını teşvik edebileceğini belirtmiştir (Cameron 2007, s.121). İnsan haklarının korunması Avrupa Birliği'nin dış dünya ile ilişkilerindeki hedefler arasında yer almaktadır (Valentina 2009, s.6). İnsan haklarının korunması Avrupa Adalet Divanı (ATAD) yoluyla yasal zemine kavuşmuştur.

Avrupa Adalet Divanı Avrupa Parlamentosu, Avrupa Konseyi ve 1977 yılında Avrupa Komisyonu tarafından kabul edilmiştir. İnsan haklarının korunması 1987 yılında Tek Avrupa Senedi'nde belirtilmiştir. Son olarak da 1987'de Maastricht Antlaşmasına dâhil edilmiştir. Avrupa Birliği, belirli bir insan hakları standardını uygulamak için çalışmıştır. Örneğin Haziran 2001 yılında Ortak Dış Güvenlik Politikasında (ODGP) Avrupa Birliğinin Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne destek verdiğini belirtmiştir. Çoğu zaman, tüm Avrupa Birliği üye ülkeleri bazı istisnalar dışında insan hakları anlaşmalarını kabul etmiştir. İstisnalardan bazıları Malta ve Çek Cumhuriyetidir. Malta soykırım anlaşmasını imzalamamıştır. Çek Cumhuriyeti de aynı şekilde Uluslar arası Ceza Mahkemesini kabul etmemiştir. Bu tür istisnalar Avrupa Birliği üyelerinin diğerlerinden talep ettikleri ve yaptıkları arasında bir farklılık göstermiştir.

Genel olarak, Avrupa Birliği'nin insan hakları politikasının temel odağı Avrupa Birliğinin uluslararası insan hakları standartlarına uygunluğundan ziyade, 3. Dünya ülkelerindeki reklamıdır. Avrupa Birliği'nin 3. Dünya ülkelerine bu ilgisi kendini koruma mücadelesiyle tanımlanabilir. Örneğin Fransa Turkuaz Operasyonu ile Ruanda'ya müdahale etmeye istekliydi fakat Avrupa'daki diğer askeri harekâtlara çok

fazla karışmamıştı. Avrupa Birliği politikası maddi kaynaklara dayalı olduğu için, Avrupa Birliği üçüncü ülkelerin iç ve dış politikalarını etkilemiştir. Avrupa Birliği'nin politika araçları (yardım, ticaret, diplomasi) yeni güvenlik tehditleri, etnik anlaşmazlıklar, insan hakları ihlalleri, ekonomik yoksunluk ve uluslararası suç ile başa çıkmak için uygundur. Zaten bu durumları ayrı ayrı halletmek Avrupa Birliği için zor olurdu (Cameron 2007, s.13). Birçok gözlemcinin düşüncesine göre 3. Dünya ülkelerinde insan haklarının teşvik edilmesi adı altında yürütülen çalışmalar: bağımsızlık, dokunulmazlık ve diğer devletlerin iç işlerine karışmazlık normlarını zayıflatabilir. Ayrıca insan haklarının teşvik edilmesi batılı standartların yayılması olarak da görülebilir.

Diğer taraftan, geri kalmış ülkelerde batılı devletlerin insan haklarını teşvik etmeleri, o ülkelerde zorla neo liberal kapitalist sistemi kabul ettirmeleri demektir. Bosna Hersek ve Demokratik Kongo Cumhuriyeti'ndeki Avrupa Birliği'nin müdahalesi aynı insan hakları öğelerine sahip olsa da, aslında Avrupa Birliği'nin insan haklarına dair dış politikasındaki tutarsızlığı göstermektedir. Fakat bazı gözlemciler, Avrupa Birliği'nin insan hakları politikasındaki en büyük hatasının ya da boşluğunun, ulusal yada uluslararası çaptaki uygulamasının değil, teorik ve pratik sorunu olduğunu savunmaktadır. Ayrıca, 2004 Anayasa Anlaşması gibi reform antlaşmaları Avrupa Birliği değerlerinin azınlıkların hakları üzerine kurulduğunu belirtse de, ne Avrupa Birliği Antlaşması ne de Avrupa Birliği Şartları azınlıkların temel haklarından bahsetmemiştir.

Yugoslavya deneyiminin sonucu olarak çok azı uluslararası olmak üzere sadece birkaç tane Avrupa standardı uygulaması gerçekleştirilmiştir. Ama buna rağmen Avrupa Konseyi azınlıkların korunması ile ilgili bir sözleşme tasarlamıştır. Bu sözleşme 1998yılında yürürlüğe girmiştir. Avrupa Birliği başvuran ülkeler için standartlara atıfta bulunmuştur. Fakat bütün Avrupa Birliği ülkeleri bu standartları kabul etmemiştir: Belçika, Yunanistan ve Lüksemburg sözleşmeyi onaylamamıştır. Hatta Fransa bile bu anlaşmayı imzalamamıştır⁴⁶. Avrupa Birliği dış politikasındaki insan haklarına ilişkin tutarsızlıklar üye devletlerin davranışları ile de ortaya çıkmaktadır. Aslında Avrupa Birliği ve üye devletler insan haklarının uluslararası çapta geliştirilmesinin önemi üzerinde anlaşmaya varsalar da, bunu aynı ölçüde hayata geçirmemişlerdir. Güney

lkeleri (ek cumhuriyeti, Danimarka, Hollanda, İsveç ve İngiltere) genellikle olumsuz önlemler kullanımını içeren etkin eylemlere meyillidir. Kuzey lkeleri (Fransa, İtalya, İspanya) ise çıkar çatışmasına daha çok ilgi duyar ve 3. Dünya lkelerinin dhıl edilmesini destekler. Ayrıca insan haklarına öncelik vermeye daha az eğilimlidir. Alman Dışışleri Bakanı Joschka Fischer'e rağmen eski Şansölye Gerhard Schroeder hkmetteyken Almanya genellikle kuzey ülkeleri grubuna dhildir. Angela Merkel Hkmeti ve insancıl müdahale savunucusu dışışleri bakanı Bernard Kouchner Nicolas Sarkozy'nin yönetimi altında olan yeni Fransız Hkmeti ile birlikte Kuzey Grubu kategorisi eğiliminde görünmüştür (Cameron 2007, s.126). Avrupa Birliği dış politikasındaki insan hakları alanındaki tutarsızlığın 3 nedeni vardır. Bunlardan biri AB'nin birden fazla yesi geri kalmış ülkelere uygulanan yaptırımları engellemiş olabilir. Çünkü bu müdahalelerin istikrarsızlık yaratarak ticareti azaltmakta, yatırımları risk altına sokmakta, vatandaşların güvenliğine ve ticari çıkarlarına zarar vermekte olduğu belirtilmiştir. Ekonomik sebeplerden ziyade strateji ve siyasi sebepler nedeniyle de bazı AB ye devletler bir ülke hakkında alınan tedbirleri uygulamaya reddetmektedir.

Ocak 2003'te Bosna Hersek'te göreve başlayan Avrupa Birliği Polis Misyonu, uluslararası suç ile mücadele edecek profesyonel bir polis teşkilatının kurulmasına yardım etmiştir. Bu teşkilat aynı zamanda yerel polislere eğitim vermiş ve yürürlükte olan kural ve standartları gncelleştirmiştir (Cameron 2007, s.226). O bölgede Avrupa Birliği'nin görevi Bosna Hersek polisini desteklemek ve danışmanlığını yapmaktır. Ama Avrupa Birliği Polis Misyonu Bosna Hersek'e geldiğinde ülkede üç farklı g vardı: Boşnak, Hırvat ve Sırp. Dolayısıyla ülkede daha köklü bir reform gerekiyordu. Ama Michael Smith'in dediği gibi "Bir devlet her yerde her şey yapamayacağı gibi bir yerde bir şeyler denemeyeceği anlamına gelmez" (Archibugi 2004, s.7). Aslında Büyük Gller Bölgesi'nde Avrupa Birliği tarafından yürütülen askeri operasyonları, Michael Smith'in belirttiği şekilde değerlendirilebilir.

Diğer büyük gler ile karşılaştırıldığında Avrupalılar, insancıl müdahalelere çok daha fazla dhıl olmuştur. Mesela ABD'yi ele alırsak, bu ülke ulusal çıkarının olmadığı bir yere askeri güç göndermeyi reddeder. Ayrıca, kendisini karar hakkını sınırlayan kriterlere bağlamamıştır. Bu bakımdan, Çin hükümeti güç kullanımı ile ilgili tüm

sorunların Güvenlik Konseyi tarafından çözülmesi gerektiğini söylemektedir. Ancak, Birleşmiş Milletler reformunda aldığı pozisyona göre Çin hükümeti çok büyük insani krizlerde uluslararası toplumun müdahalesinin yasal olduğunu belirtmiştir. Koruma sorumluluğu hakkında Rusya, Çin ile aynı fikirdedir. O da Çin gibi, hiçbir eylemin Güvenlik Konseyi'nin onayı olmadan gerçekleşmemesi gerektiği fikrini paylaşmıştır.

Birleşmiş Milletlerin zaten insani krizlerle başa çıkmak bakımından donanımlı olduğunu savunmuştur. Dolayısıyla Birleşmiş Milletler onayı olmadan yapılan tüm müdahalelerin şartnamelere zarar verebileceğini belirtmiştir (Bellamy 2006, s.4). 2004 yılında Kanada Başbakanı Paul Martin'in Genel Kurul'da söylediği gibi: "Koruma sorumluluğu müdahale etmek için bir bahane değildir. Koruma sorumluluğu uluslararası sorumluluğun uluslararası garantörüdür" (Van Hunnik 2009, s. 17). Koruma sorumluluğu, halkı şiddetten korumak için uluslararası çerçevede yeni tasarlanmış bir kavramdır. Onun üç tane görevi vardır: şiddeti önlemek, şiddete karşı tepki vermek ve barışı yeniden inşa etmek. Bu üç görev aslında ilgili devletin sorumluluğudur ama başarısız olduğu zaman uluslararası toplum tarafından üstlenilecektir. Koruma sorumluluğu insancıl müdahalenin devamı olarak algılanabilir. Böylece, nedeni ister insani ister özel çıkar olsun, insancıl müdahale sadece bir devlet müdahale etmek istediği zaman gerçekleşir.

Avrupa Birliği'nin Büyük Göller Bölgesi'ndeki müdahaleleri aynı şekilde düşünülebilir. Avrupa Birliği ve Büyük Göller Bölgesi arasındaki ilişkiyi ele alırsak, Avrupa Birliği üyesi ülkelerin çoğunun eskiden beri Demokratik Kongo Cumhuriyeti ile ilişkisi vardır. Bu ülkelerden bazıları Belçika (eski sömürgeci), Fransa ve daha alt düzeyde İngiltere ve Portekiz'dir. Hollanda gibi diğer Avrupa Birliği üyesi ülkeler ise zamanla bölgeye müdahil olmuştur (Van Hunnik 2009, s. 63). Ancak Avrupa Birliği – Afrika ilişkileri büyük ölçüde çatışan politika hedefleri tarafından çalkalanmaktadır. Özellikle demokrasi ve insan haklarının teşvik edilmesinde Avrupa Birliği ve Afrika'nın siyasi hedefleri çelişmektedir. Avrupa Birliği dış politika araç ve amaçları üye ülkelerin hassasiyetlerine saldırmayacak ve amaçlarıyla çelişmeyecek şekilde kısıtlanmıştır. Bunun sonucu olarak Avrupa Birliği barışı korumak ve krizi yönetmek için müdahale edebilse de, askeri gücü kısıtlamak zorundadır. İnsan Hakları dış politikasında en çok teşvik eden bir unsurdur ve özel durumlarda insan haklarına öncelik verilse de tüm AB

lkeleri insan hakları dış politikasının meşru amacı olarak inanmamaktadır. Oysa insan hakları, demokratikleşme ya da insancıl müdahalenin teşviki gibi konuları Avrupa Birliği tarafından yürütülen çalışmalarda tek taraflı bir eylemden ziyade meşru bir eylem şeklinde değerlendirmek daha doğru olur.

Sonuç olarak Avrupa Birliği hem kendi yararı açısından hem de uluslar arası hukukun yarattığı baskı yüzünden diğer uluslararası örgütlerle karşılaştırdığımızda insancıl müdahaleye daha fazla önem vermiştir. Ayrıca yaptığı müdahaleleri çoğu zaman insan hakları gerekçesine dayandırmaktadır. Aynı zamanda yaptığı insancıl müdahalenin niteliği, müdahale edilen ülkenin ekonomik ve siyasi durumuna göre değişkenlik göstermiştir. Böylece Büyük Gller Bölgesi'nde yapılan insancıl müdahale Bosna'da yapılan müdahale gibi zayıf olmasa da amaç ve araç açısından farklılık göstermiştir.

3.3.1 Yerel etkenler

Yerel etkenlerden biriside inanç ve din farklılıklarıdır. Bu duruma örnek verildiğinde çalışmamız rneklemi olan Kosova ve Somali'den yararlanmak en doğrusu olacaktır. Yalnızca yerel etkenlerin arasında din farklılıkları bulunmamaktadır. Çok sayıda farklı kültürden olan toplumların bir arada yaşaması, demografik yapı gibi etkenlerde yerel etkenler arasında yer almaktadır.

İstatistiklere bakıldığında Kosova'da hayatlarını devam ettiren bireylerin %95'i Müslüman, %3' Hıristiyanlardan meydana gelmektedir. Diğer %2'lik bir kesim ise ateistler ya da diğer inançlara mensup kişilerdir. Her dini inana mensup kişiler gibi Katolikler de Kosova'da dinlerini zgr bir şekilde yaşayabilmektedir. Çoğunluk olarak Prizren ve Yakova bölgesinde hayatlarını sürdürmektedirler. Dini ibadetlerini istedikleri gibi gerçekleştirebilmektedirler. Günümüz itibariyle Katoliklerin oğunluk olarak Gjakova, Kline, İpek kentlerinde hayatlarını devam ettirmekte, bu kentlerin haricinde yaşamakta olanlar da din hususunda bu merkezlere bağlı bir şekilde bulunmaktadır. Kosova'da Ortodoksların hepsi Sırp'lardan meydana gelmektedir. Dini merkezleri Sırp'ların çoğunluk olarak Graania kentinde bulunmaktadır. Günümüzde Kosova'da hayatlarını devam ettiren Sırp'ların nüfusu 100 bin ile 120 bin arasındadır. Bunların hepsi Ortodoks mensubudur. Kosova'da Protestan mensubunda olanların oranı %1'den bile daha düşüktür. Protestanlar sıklıkla Kosova'nın farklı kentlerinde hayatlarını devam

ettirmektedirler. Çoğunluğun olduğu kent Priştine'dir. Protestanların günümüz itibariyle Kosova'da faaliyetleri sürmektedir. Bu faaliyetlerin başında dini kitap ve broşür dağıtımı ve buna benzer faaliyetler bulunmaktadır (Caca 2013, s. 35-36).

Kosova tarihsel süreç içinde çok sayıda etnik grubun medeniyet kurduğu bir toprak parçasıdır. Sonra gelen toplumlar kendilerinden önce bölgede olanlara egemenlik kurarken, kendilerinden sonra gelenleri de işgalci olarak ifade etmişlerdir. Günümüzdeki etnik yapı da tarihsel süre içinde devam etmiş çok uzun ve kompleks bir demografik tabaka haline gelme sürecinin getirisi olarak görülmüştür. Kosova'nın stratejik konumu ve coğrafyasının balkanlarda savaş ve karışıklıkların merkezlerinden biri olması demografik yapıyı devamlı olarak farklılaştırmış bu da insani müdahale için bir yerel etken haline gelmiştir (Kadriaj 2008, s.6).

Kosova'da başka etnik toplumlar da hayatlarını sürdürmekte idi fakat bu toplumlar Arnavut ve Sırlar kadar nüfusu fazla olmadığından dolayı ön plana çıkamamışlardır. Kosova'da akla gelen topluluklar her zaman Sırlar ve Arnavutlar olmuş, onların mücadeleleri bu toprakların kaderini tayin etmiştir. Kosova'da hayatlarını sürdürmüş olan diğer etnik toplumlar içinde Osmanlı'nın iskan politikasından kaynaklanan Türkler, Balkanların en eski toplumlarından olan Ulahlar ve Romanlar ile az sayıda Bulgarlar bulunmaktadır. Söz konusu toplumların nüfusu Osmanlı döneminde daha da yüksek düzeylerde iken günümüz Kosova'sında hepsinin nüfusun içinde payının bütünü %1' i ancak oluşturmaktadır (Tüysüzoğlu, 2008, s.14). Söz konusu toplum çeşitlerinin Kosova'da fazla oluşu ister istemez bir hareketliliği de söz konusu kılmıştır. Bu da bir diğer etken olarak göze çarpmaktadır.

Kosova'da Nisan 2011'de yapılan en son nüfus sayımında 1.815,048 kişi olduğu söylenmektedir. Nüfus yoğunluğu ise 179.7 kişi/km²'dir. Nüfusunun etnik yapısına baktığımızda; toplam nüfusun %92'sini Arnavutlar, (Sırlar, Boşnaklar, Goralılar, Romalılar, Türkler, Aşkaliler, Mısırlılar) %8'ini oluşturur. Kosova, Balkanlarda Arnavutların nüfus açısından en yoğun yaşadıkları ikinci bölge sayılmaktadır. Arnavutluk'ta 3.500.000 (%95), Kosova'da 1.800.00 (%90), Makedonya'da 700.000 (%35), Yunanistan'da 500.000 (%5), Sırbistan'da 100.000 (%1) civarında Arnavut'un yaşadığı görülmektedir (Uysal 2011, s.8).

Kosova nüfusunun fazlalığı, tarımın geride kalmış olması ve %64 oranlarına ulaşan işsizlik, bu bölge için temel ekonomik özelliklerdir. Zengin maden yatakları olan Kosova'da halk genellikle tarım ve hayvancılıktan geçimlerine idame ettirmektedir. Bu kapsamda son zamanlarda ufak farklılıklar yaşansa dahi kırsal kesim kent kesiminden

daha fazla nüfusa sahiptir. Tarım ve hayvancılıkla birlikte diğer önem teşkil eden geçim kaynakları ormancılık ve madenciliktir. Avrupa’da maden zenginliği ile ünlenen Kosova, Tito Yugoslavya’sı zamanında, topraklarında bulunan linyit yataklarıyla Yugoslavya rezervlerinin %58’ini oluşturmaktaydı. Kosova’nın Yugoslavya ekonomisine katkısı “Trepça Radi Beograd Segradi” (Trepça çalışır, Belgrad gelişir) şeklinde ifade edilmekteydi. Bölgede kurşun, çinko, nikel, magnezit, boksit, krom, bakır, demir, kömür, gümüş ve altın gibi zengin maden yatakları mevcuttur. En meşhur maden ocakları Trepça, Tregu i Vjeter, Novobrdo ve Ayvalı’dır. Almanlar savaş sırasında kurşun ihtiyaçlarının %40’ını Trepça madenlerinden karşılamışlardır. Kosova ekonomisi, 1999’da NATO harekâtı ile sonuçlanan savaştan büyük zarar görmüştür. Özellikle de Kosova’nın batısında bulunan yerleşim bölgeleri, tarım alanları ve altyapı tesisleri tahrip edilmiş ya da tamamen yok edilmiştir. Bunun sonucu olarak endüstriyel ve tarımsal üretimde hızlı bir düşüş yaşanmıştır (Gashi 2012, s.5).

Kosovalı Arnavutlar 1968 yılında bağımsızlık mücadelesine girişmişlerdir. Bölge Yugoslavya Federasyonu’nun eyaletlerinden biriyken Kosovalı Arnavutlar ilk kez bağımsızlık yanlısı gösteriler düzenlemiş, bu gösterilerde bazı kişiler tutuklanmıştır. Arnavutlar ilk gösterilerin üzerinden uzun süre geçtikten sonra Yugoslavya’nın dağılma sürecinin getirdiği havayla birlikte 1991 yılında ayrı bir cumhuriyet olarak bağımsızlığını ilen etmiş ancak sadece Arnavutluk tarafından tanınmıştır (Erdoğan 2013, s.8).

İtalyan ve İngiliz yönetimi altındaki toprakların birleştirilmesiyle, 1 Temmuz 1960 yılında, bağımsız Somali Cumhuriyeti kuruldu. Çok sayıda kabileden oluşan Somali’de, yönetimde bir istikrar sağlanamamış, ülkede suikastlar ve askeri darbeler veya darbe girişimleri eksik olmamıştır. Nisan 1978 yılında, Somali Demokratik Kurtuluş Cephesi (SSDF) liderliğindeki bir askeri darbe girişimi başarısızlıkla sonuçlandı. 1981 yılında Kuzeybatı Somali’de, Somali Ulusal Hareketi (SNM) kuruldu. 1988 yılında Kuzeybatıdaki Hargeisa şehrini isyan ederek ele geçiren SNM’ye karşı, hükümet güçleri, şehri yoğun bombardımana tuttular. Bombardımandan dolayı, 500 bin insan yerlerini terk etmek zorunda kaldı. Yine Ocak 1989’da, muhalif Birleşik Somali Kongresi (USC) kuruldu. 1990 Mayıs ayında, farklı kabilelerin önde gelenlerinden oluşan bir grup Somalili, Mogadişu Manifestosu’nu yayınlamaya, Siad Barre Rejimini

kınadılar ve politik reformlar için diyaloglara başlamasını talep ettiler (Duran 2001, s.105).

3.3.2 Müdahale Öncesi Hazırlayıcı Etkenler

Kosova'nın neredeyse bir cumhuriyet statüsüne kavuşmuş olması, aynı zamanda, merkezi yönetimin kontrolünden daha uzak olması demektir. Bu aynı zamanda Kosova'nın, Sırp hakimiyetinden önemli oranda kurtulmuş olması anlamında geliyordu. Bunun bir sonucu Kosovalı Arnavutlar ile Kosovalı Sırp'ların uygulamada eşit statülerini kaybetmesiydi. Kosova'da Arnavutlar güçlendikçe Sırp'ların rahatsızlıkları artıyordu (Acar 2015, s. 72).

Kosova problemi uluslararası toplumda gündem konusu olmayan 1990'lı yıllar itibariyle başlamış olsa dahi esasında problemin temeli çok eski zamanlara dayanmaktadır. Çok sayıda yazar probleminin kökünün 1389 senesinde Kosova'nın Osmanlı egemenliğine girmesine dek gerilere götürmektedir. Sırp'lar ve Arnavutlar Kosova'nın savunmasında birlikte yer almışlar fakat Arnavutların çoğu bilhassa din birliği sebebiyle hakimiyeti daha kolay bir şekilde kabullenirken, Sırp'lar bu yenilgiyi her zaman diri tutarak Kosova'yı milli bir simge olarak kabul etmişlerdir. İki tarafın esas iddiaları da bu toprakların kendilerinin olduğudur. Arnavutlar bu konuyu bölgenin en eski toplumlarından olan İliryalılardan olmalarına dayandırmakta iken Sırp'lar da bölge içindeki eski manastır ve kiliselerin mevcudiyetini bölgedeki yerleşimlerinin bir ispatı olarak kabul etmektedir (Pekyardımcı, 2006, s. 85).

Sırp Kilisesi'nin parolası "manevi Sırbistan" (göklerdeki Sırbistannebeska Sırbija), her yerde tutulan dini ayinlerde Sırp Milliyetçiliğinin gelişmesine katkıda bulunarak Büyük Sırbistan'ın kurulması için Sırp Kilisesi ciddi çalışmalar yaptı. Manevi Sırbistan dedikleri 1389 yılında yapılan Kosova Savaşı'nın Sırp'lar tarafından kaybedilmesiyle mitolojik bir (Kosova mitolojisi) olguya dönüştürüldü. Sırp'lar bu savaşı manevi olarak kazandıklarına inanırlar. Dolayısıyla devamlı olarak Sırp Milliyetçileri göklerdeki Sırbistan'ı bugünde hala yaşatırlar. Bu yüzdendir ki 1989 yılında, Kosova Savaşı'nın yapıldığı Gazi Mestan'da Kosova savaşının 600. yıl dönümünü kutlandı. Aynı zamanda bu kutlamalarla beraber Sırp Milleti'nin düşmanlarına savaş hazırlıklarının ilk işaretleri yavaşça verilmeye başlandı (Tokmak, 2010, s. 17).

Üç esas etnik grubu meydana getiren Sırp'lar, Hırvatlar ve Müslümanlar arasında etnik çatışmalar ve siyasi kavgalar Yugoslavya döneminde sürmüş, 1941 yılında Yugoslavya'nın Nazi işgali sırasında Sırp'lar yenilgi almış ve 2. Dünya Savaşı'nın

bitmesinden sonra Marshal Tito'nun komünist temalı yönetimi, Yugoslavya'nın kontrolüne sahip olmuştur. Altı cumhuriyet ve iki özerk bölgeden meydana gelen SYFC, Tito'nun ve komünistlerin dini hizipçiliğe karşı muhalefet etmeleri neticesinde etnik çatışmaları durdurabilmiştir. Tito'nun komünist hükümeti, Yugoslav cumhuriyetlerin ya da ulusların, diğer bir ulus üstünde egemenlik kurmasını önlemek amacıyla sistematik bir şekilde Yugoslavya içinde ulusçu eylemleri durdurmuştur (Çapar 2006, s. 95).

Uzun zaman boyunca Osmanlı'nın bir toprağı olan Kosova, Osmanlı'nın gerilemesiyle 1912 yılında Sırp askeri işgali ile Sırpın kontrolüne girmiştir. Yugoslav hükümeti, Sırpın Kosova'ya girmesini teşvik etmekle birlikte, 2. Dünya Savaşı sırasında faşist yönetimdeki İtalyan işgalciler, Sırpırlardan on binlerce kişiyi Kosova'dan başka bir yere sürmüştür. 29 Temmuz 1913 tarihinde gerçekleştirilmiş olan Londra Barış Antlaşması ile Arnavutluk bağımsızlık almış ancak söz konusu Antlaşma Kosova'yı Arnavutluk sınırlarının dışında bırakmıştır. 1. ve 2. Dünya Savaşları dışında sınırları değişmeden kalan Kosova, Yugoslavya'nın bir parçasını oluşturmuştur (Çapar 2006, s.95).

Yugoslavya topraklarındaki farklı millet ve milliyetlerin beraber "Yugoslav" olarak yaşayabilmeleri için çaba harcayan Tito'nun 4 Mayıs 1980'de ölmesiyle, daha önce tasarlanmış olan, 8 üyeli rotasyonlu başkanlık modeli işlemeye başladı. Ancak Tito döneminde milli kimliğini "Yugoslav" olarak benimseyenlerin artan sayısı Tito'nun ölümüyle düşüşe geçti ve "Yugoslav birlik ve kardeşliği" yavaş yavaş ortadan kalkmaya başladı. Kosova yerel otoriteleri, çıkan ayaklanmaların liderlerini 23 Mart 1981'de Tito'nun doğum günü kutlamalarından önce ortaya çıkarmak istiyordu. Yerel otoritelerin bu hamlesi sonucu ise bu kez 23 Mart'ta öğrenci ayaklanmaları başladı ve 2 Nisan'a kadar eyaletin tamamına sıçradı. Zamanla fabrika işçilerinin, çiftçilerin ve toplumun diğer katmanlarının da katıldığı ayaklanma artık öğrencilerin yaşam standartları için başlattığından farklı bir noktadaydı. Sokaklarda, "Biz Arnavutuz, Yugoslav değiliz!", "Birleşik Arnavutluk istiyoruz!" sloganlarıyla yürüyen Arnavutlar, Slavlara ve onların yaşam alanlarına saldırmaya başladı. 18 Mayıs'ta Pristina'daki yurt binasını ele geçirmelerinden sonra 19 Mayıs'ta, müdahale eden polis ile çatışmalar başladı. Aşırı gücün kullanıldığı, 30.000 güvenlik gücünün tanklarla geldiği çatışmalar sırasında, resmi kayıtlara göre 11 ila 57 kişi hayatını kaybetti. Arnavutlara göre ise, bu sayı 1.000 civarındaydı. Ayrıca pek çok kişi, ayaklanmanın liderliğini yaptığı gerekçesiyle tutuklandı. Böylece, en önemli yeraltı Arnavut örgütlerinden biri olan KUKH'nin liderleri olan Gervalla kardeşler ve Kosova Marxist-Leninist Grubunun lideri Kadri Zeka da açığa çıkmış oldu (Acar 2015, s.73).

1990 senesinin Temmuz ayı içinde anayasaya aykırı olarak toplanan Kosova Hükümeti, Kosova'yı bağımsız bir devlet olarak ilan etmiş ve Eylül'de Kaçanik kentinde gizlice toplanmış olan hükümet Kosova Cumhuriyeti Anayasası'nı kabul etmiştir. İki sene sonrasında uluslararası örgütlerin de gözlemci niteliğinde katılım gösterdiği, fakat

uluslararası alanda tanınmayan bir referandum gerçekleştirilmiştir. %80 oranında katılım gösteren halk referandumda Kosovalıların bağımsızlığı için %98 oranında oy kullanmışlardır. Bu seçimde İbrahim Rugova başkan olarak seçilmiş ve pasif direnişin önderi olarak kabul edilmiştir. Bu zaman zarfında, Arnavutlar uluslararası alan içinde önem arz edecek biçimde seslerini duyurmuşlardır. İbrahim Rugova Kosova'nın lideri niteliğinde batı ülkelerinin başkentlerine seyahat etmiş ve Kosovalı Arnavutların yoğun Sırp baskısı altında kaldıklarını duyurmak maksadıyla çalışmalar gerçekleştirmiştir (Pekyardımcı 2006, s.95).

1993 baharında, artık hiçbir şey yapmadan beklemenin yararsız olacağını düşünen Kosova Cumhuriyeti Halk Cephesi örgütü, Popular Front of Republic of Kosovo, (KCHC) “Birleşmiş Arnavutluk” için çabalamadıklarını düşündükleri Arnavut liderlerin yönetimi bırakmasını istedi. Diğer bir örgüt olan Kosova'nın Kurtuluşu Ulusal Hareketi, National Movement for Liberation of Kosovo, (LKCK), 2 Mayıs 1993'te, Glogovac'ta 2 Sırp polisini öldürdükten sonra Decan'da yakalandı. 1992-93'te gizli toplantılarla bir araya gelen farklı grupların oluşturduğu Kosova Halk Hareketi, Popular Movement for Kosovo, (LPK); Aralık 1993'te eylem ayağı olan Kosova Kurtuluş Ordusu, Kosovo Liberation Army, (KKO/UÇK)'nu kurdu. Bu silahlı eylemlerin kendi kontrolünde olmadığını savunan Rugova; Sırp medyası tarafından yalanlanıyordu. Sırpların yayınları, Arnavut silahlanmasının özel kuvvetler ve ordudan oluşan iki kolu olduğunu ve hem Arnavut iş adamları hem de kaçakçı ve uyuşturucu satıcıları tarafından finanse edildiğini iddia ediyordu. Buna göre, özel kuvvetler Arnavutluk'tan gelen askerler tarafından Kukës ve Tropoja'da eğitiliyordu. Ordunun ise, Kacanik, Prizren, Pristina ve Podujevo'da 10.000'er kişilik 4 alayı vardı. Sırp yetkilileri de, KKO ve LKCK'nın savaşçıların, Boşnaklar ile beraber de savaşmış paralı askerler olduğunu ve eski Yugoslav ordusu subayları tarafından eğitildiğini iddia etti. Savaşçılar, Arnavutluk, İran ve Pakistan'dan eğitim konusunda destek alıyordu; ayrıca ileri iletişim tekniklerine ve ağır silahlar, havanlar ve otomatik/yarı otomatik silahlara sahipti (Acar 2015, s. 84).

Aralık 1990 yılında, şiddet olaylarının yayılması ve engellenememesi üzerine, Başkan Siad Barre, olağanüstü hal ilan etti. BM'nin Somali'deki bürosu kapatılarak, insani yardımda çalışan BM ve diğer uluslararası personel, Mogadişu'dan tahliye edildi. Ocak 1991'de Başkan Siad Barre, Mogadişu kenti taraflar arası çatışmaların merkezi olunca,

kentten ayrılmak zorunda kaldı ve ülkenin güneydoğusundaki Gedo bölgesine yerleşti. USC'nin kollarından biri, Ali Mehdi Muhammed başkanlığında geçici bir hükümet ilan etti. Bu hareket, liderliğini General Muhammed Farah Aidid'in yaptığı, USC'nin çarpışan bir diğer koluna meydan okumaktaydı. Eski Başkan, Siad Barre'nin, Mogadişu'yu yeniden ele geçirmeye yönelik saldırılar bu dönemde devam etmesine rağmen, başarılı olmadı. Kasım 1991'de Mogadişu'da, USC'nin liderliğini Farah Aidid ve Ali Mehdi Muhammed'in yaptığı, gruplar arasında, şiddetli çarpışmalar oldu. BM'ye ait personel şehri yeniden terk ettiler. Çatışma sona erdiğinde şehir fiilen ikiye bölünmüştü (Duran 2001, s.105).

3.3.3 Somali ve Kosova'nın IM Açısından İncelenmesi

NATO üyeleri, uluslararası toplumun genel değerleri açısından Arnavut kökenli Kosova halkını gözetmek için 24 Mart 1999'da Yugoslavya'yı bomba yağmuruna tutmuştur. NATO'nun Kosova'ya müdahalesiyle var olan uluslararası hukukun normları arasında çelişkili problemler meydana gelmiştir. Önem arz eden insan hakları ihlallerini sonlandırma maksadı ve var olan uluslararası hukuka aykırı güç kullanımı arasında hukuksal ve moral bir çıkmaza girilmiştir. BMGK tarafından verilecek herhangi bir güç kullanma kararı, Kosova'ya askeri müdahale yapılmasına muhalefet olan Rusya ve Çin tarafından önlenmiştir. Genel Kurul'da "Barış İçin Birleşme Kararı" ile askeri müdahale için herhangi bir yetki aramayan NATO, tek taraflı olarak almış olduğu bir karar ile askeri müdahale yapmıştır (Çapar 2006, s. 104).

Bombardıman 9 Haziran'a kadar sürmüştü, bu süre zarfında NATO uçakları yaklaşık olarak 27 bin uçuş yapmış, 23 bin bomba ve füze harcanmış, ve hiçbir kayıp verilmemiştir. Saldırıları beklenen neticeyi vermekten çok uzakta kalmıştır. İlk olarak Yugoslav ordusu Tito zamanında Sovyet tehdidinde olduğundan dolayı çok başarılı bir biçimde, kompleks yapıda örgütlenmiş yer altında konumlanmış orduyu, bu sebepten ötürü ülkenin askeri malzemeleri hava saldırılarından beklenen zarara uğramamıştır. Bombalar gerçek askeri hedeflerden daha çok Sırp'ların açık bölgelere konumlandığı helikopter ve tank maketlerini, eski askeri kamyonları hedeflemiştir. Hava saldırıları yükseklerden yapıldığından dolayı, NATO herhangi bir kayba uğramamış fakat bunun sonucunda masum Yugoslav siviller ölmüştür. Saldırıları süresince bombalanan bölgeler

arasında asırlık sanat eserleri, pazaryerleri, tiyatrolar, hastaneler, okullar mevcuttu. Bir hava saldırısı esnasında uçaklar Arnavut mülteci konvoyunu hedef alarak 70 Arnavut sivilin ölmesine sebebiyet vermiştir. Aynı zamanda Yugoslavya'nın tüm altyapısı zarar görmüş, fabrikalar harabeye dönmüştür. Bunların neticesinde çok sayıda hastane ve okullar yok olmuş, ülkenin tüm iletişim bağlantıları zarar görmüş, birçok kişi fabrikaların yıkılması neticesinde işsiz kalmış 1500 Sırp sivil kişi, 500 asker ölmüş, bu sayının birkaç katı kadar da yaralanma meydana gelmiştir. Bir milyon Arnavut Sırplarca, çok sayıda Sırp ve Çingene savaş başlangıcı sırasında KKO tarafından Kosova'dan uzaklaştırılmıştır. Hava saldırılarının sürmesi süresince Yugoslav kuvvetlerince 4600 Arnavut öldürülmüştür. Aynı zamanda füze başlıklarında bulunan uranyumun dağılmasından ve bunun kullanılmasından dolayı hem çevreye hem de insanlara kalıcı nitelikte zararlar verilmiştir (Pekyardımcı 2006, s.116).

BMGK'nın 10 Haziran 1999'da aldığı 1244 sayılı Kararı, Kosova Barış Antlaşması/Kumonovo Antlaşmasının YFC tarafından kabul edilmesini olumlu bir gelişme olarak kabul etti. Bu karar ile Kosova'nın geçici yönetiminin şartları tamamen belirlendi. Karar, Sırp güçlerinin Kosova'dan çıkmasını ve yerine NATO liderliği ve BM yönetimindeki güçlerin girmesini öngörüyordu. Bazı Sırp güvenlik güçlerinin, sınır güvenliğini sağlamak ve tarihsel bölgelerdeki varlıklarını korumak için daha sonra bölgeye dönmesine izin verilecekti. Ancak gelen Barış Gücü'nün Sırp askerlerine güvenip onların dönüşüne izin verme ihtimali de düşük görünüyordu. Miloseviç'in bu şekilde teslim olmayı kabul etmesinin iki nedeni olabilir. İlk neden, Kosova'yı Arnavutlardan arındırma amacını başarısından dolayı geçici BM yönetimini önemli görmemesi olabilir. Üstelik Rusya zaten BMGK'da YFC lehine veto oyu kullandığı için BM yönetiminin uzun olacağına inanmıyordu. Diğer yandan da ikinci neden, NATO bombardmanı sırasında elektrik hatlarının vurulması sonrasında oy kaybettiği bölgelerle ilgilenmek istemesi olabilir. Bu anlaşma ile Miloseviç, Kosova'nın özerk bir yönetimle, YFC'nin içinde kalmasını ve NATO'nun Kosova Gücü (KFOR)'nün BMGK otoritesinde olmasını, üstelik Kosova Gücü'nde Rus askerlerin de olmasını sağladı. Nihayetinde, Kosova Gücü 12 Haziran 1999'da, Sırp güvenlik güçlerinin çıkmasına eş zamanlı olarak Kosova'ya girmeye başladı. Kosova'daki askeri idare beşe ayrıldı. Pristina'da İngiliz, Gnjilane'de Amerikan, Prizren'de Alman ve Türk, Mitrovica'da Fransız ve Pec'te İtalyan karargahı oluşturuldu. Ayrıca Amerikan, Alman ve Fransız bölgelerinde, Rus askeri de işbirliği anlaşması kapsamında Kosova'da görev yapıyordu (Acar 2015, s.110).

BMGK hava saldırılarının sonlanmasından sonra Kosova ile alakalı temel düzenlemeleri kapsayan bir karar almıştır. Söz konusu karar, esasında geç alınmış bir karardır. Çünkü 9 Haziran tarihinde NATO hava saldırılarını sonlandırmış ve taraflar anlaşma aşamasına geçmişlerdir. Dolayısıyla kararın ilk kısmı olanı istemektedir. Kararın önem arz eden tarafı ise Kosova'da savaşın ardından oluşturulması beklenen düzenle alakalı saptamalar yapmasıdır. Karar bu yönde Kosova'da öngörülen geçici

süreçte, bölge içinde güvenliği oluşturmak ve bölge idaresini üstlenmek amacıyla Kosova için Geçici Yönetim Birimini oluşturmuş, gücün vazifeleri ve maksadı da yine karar içinde sayılmıştır. Söz konusu görevler aşağıdaki gibi sıralanabilmektedir (Pekyardımcı 2006, s.118):

- a) Temel idari fonksiyonları yerine getirmek,
- b) Kosova'nın kendi hükümetini kurmasına yardımcı olmak,
- c) Kosova'nın gelecekteki statüsü için gerekli siyasi zemini hazırlamak,
- d) Uluslararası kurumların insani yardımlarını organize etmek,
- e) Sivil düzeni sağlamak,
- f) İnsan haklarını iyileştirmek, mültecilerin dönüşünü ve evlerinden sürülmüş kişilerin evlerine yerleştirilmesini sağlamak olarak belirlenmiştir.

Yukarıda sözü edilen vazifeler için 2000 yılının Ocak ayında ancak tamamlanan 4 sütundan oluşan bir yapı meydana getirilmiştir. Polis, adalet sistemleri ve sivil yönetim BM'e, demokratikleşme ve buna dayalı olarak kurumların yapılması AGİT'e, tekrar yapılanma ve finansal gelişim ise AB'ye bağlanmıştır. Bunun ardından Kasım ayında yerel seçimler yapılmış, 2001 yılında geçici anayasa kabul edilmiş ve 2001 yılının Kasım ayında genel seçimler gerçekleştirilmiştir. 1244 sayılı kararda Kosova'nın sağlamakla yükümlü olduğu çeşitli standartlar belirlenmiştir. Söz konusu standartlar sağlanana dek Kosova'nın bulunduğu sınıf aynı olarak sürecektir. Standartlar, toplamda beş madde altında ifade edilebilmektedir. Bunlar sırasıyla (Pekyardımcı 2006, s. 119):

- i. Demokratik kurumlara işlerlik sağlanması,
- ii. Hukuk düzeninin kurularak hukukun üstünlüğünün sağlanması,
- iii. Bölge içinde serbest ve güvenli şekilde yaşam ve dolaşım hakkının sağlanması
- iv. Etnik farklılıkların bu konuda bir engel taşımaması için gerekli tedbirlerin alınması,
- v. Kişilerin etnik kökenlere göre ayrıma tabi tutulmadıkları, evlerinden ayrılmak zorunda bırakılan kimselerin ve mültecilerin dönerek etnik kökenleri ne olursa olsun herkesin rahatça yaşayabildiği bir düzenin sağlanmasıdır.

2005'te Kosova'nın, statüsünün belirlenmesine hazır olup olmadığını denetlemek için seçilen Norveç'in NATO Daimi Temsilcisi Kai Eide, BMGK'ya bir rapor sundu. Bu raporda, hem Sırbistan'ın hem de Kosovalıların, son statünün belirlenmesi için çalışmalara hazır olduğu belirtildi. Bu rapora dayanarak Temas Grubu da Kasım 2005'te Kosova'nın statüsü için ilkeler oluşturarak BMGK'ya sundu. Buna göre Kosova'nın statüsü Mart 1999 öncesine dönmeyecek, tek taraflı ve güç kullanımından doğan bir çözüm kabul edilemeyecek, Kosova'nın mevcut topraklarında değişiklik olmayacak; diğer bir deyişle Kosova'nın bölünmesi veya herhangi bir ülke ile ya da ülkenin parçası ile birleşmesine müsaade edilmeyecekti. Annan'ın statü müzakerelerini yürütmekle görevlendirdiği Ahtisaari, Kosova'nın da Sırbistan'ın da farklı olan istekleri arasında bir uzlaşma yolu bulmaya çalışsa da; müzakereler başlamadan önce tarafları bir araya getiremedi. Bu nedenle sonuçlanması için bir zaman kıstası bulunmayan görüşmeler mekik diplomasisi ile gerçekleştirildi. Ancak Kosovalı Arnavutların daha önce de bahsedildiği üzere statünün bir an önce belirlenmesi isteklerini sık sık ve kimi zaman şiddete başvurarak dile getirmeleri nedeniyle daha hızlı hareket edildi ve görüşmeler 20 Şubat 2006'da başladı. Sonunda 26 Mart 2007'de BMGK'ya sunulan Ahtisaari Planı, Temas Grubu'nun ilkelerini de göz önüne alarak BM kontrolünde Kosova'nın bağımsızlığını öngörüyordu. Kosova, multi-etnik karakterini yansıtacak şekilde milli sembolü, bayrağı, mührü ve milli marşı olan bir yönetime sahip olacaktı. Resmi dili Arnavutça ve Sırpça olacak; Türkçe, Romanca ve Bosnaca belediye seviyesinde gayri resmi olarak kullanılabilirdi (Acar 2015, s.115).

BM Kurucu Antlaşması uyarınca BM'nin temel amacı uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasıdır. BM Kurucu Antlaşması'nın 2(3). maddesi altında uluslararası uyuşmazlıkların barışçı yollarla çözülmesi esastır ve 2(4). madde ile de devletlerin uluslararası ilişkilerinde başka bir devletin toprak bütünlüğüne ve siyasal bağımsızlığına karşı askeri güç kullanımından veya güç kullanım tehdidinden kaçınması gerekir. 2(7). maddeyle de devletlerin içişlerine karışamayacağını dile getirilmiştir. Bunun istisnası BM Güvenlik Konseyi'nin BM Kurucu Antlaşması'nın VII. Bölümü altında aldığı kararların uygulanmasıdır. En temel amacı uluslararası barış ve güvenliği korumak olan BM devre dışı bırakılarak, egemen ve uluslararası hukuk açısından diğer uluslarla ilişkilerinde eşit olan FYC'ye karşı, bir bölgesel örgüt olan NATO tarafından yapılan askeri müdahale ile uluslararası hukukta bir jus cogens kuralı kabul edilen "güç kullanmama ilkesi" açıkça ihlal edilmiştir (Çapar 2006, s.109).

Meşru savunma, aslında temelde NATO'nun kurulma sebebi sayılabilir. NATO bilindiği gibi Soğuk Savaş Dönemi'nde "Sovyet tehdidi" ne karşı batılı devletlerin kurduğu askeri bir ittifaktır. NATO Antlaşması'nın 5. maddesinde eğer bu Anlaşma'nın

taraflarından herhangi biri saldırıya uğrarsa 51. maddesinde belirtilen ortak meşru savunma hakkının kullanılacağı ve GK gerekli tedbirleri alıncaya kadar bu tedbirlerin devam edeceği hükme bağlanmıştır. Ancak maddede belirtildiği şekli ile bu önlem yalnızca BM Antlaşması'nda tanımlanan hali ile meşru savunma hakkını düzenlemekte ve üyelere bunun ötesinde bir hak veya yetki tanımamaktadır (Pekyardımcı 2006, s.123).

Somali'de gerçekleşenler ise, BM'nin insan hakları ihlallerini neden olarak belirterek bir insani müdahale gerçekleştirilmesi bakımından daha ilgi çekici bir örnektir. Gerçekten Körfez olayında devletin kendi halkına yapmış olduğu insan haklarına aykırı bir neticesi olmasıyla beraber, Somali'de bütünüyle bir devletin kendi sınırlarında yaşanan insan haklarına aykırı olaylarının GK tarafından barışı tehdit eden bir durum şeklinde görülmesi söz konusu olmuştur. Somali İtalyan ve İngiliz idaresinde bulunan toprakların bir bütün haline getirilmesiyle, 1 Temmuz 1960 tarihinde kurulmuştur. Çok sayıda kabilenin meydana getirdiği Somali'de, Yönetimde bir istikrar sağlanamamış, ülke içinde suikast ve askeri darbeler hep var olmuştur (Müdüroğlu 2007, s.10).

1991'de Somali'yi 30 yıldır yöneten General Mohamed Siad Barre rejimi oldukça otoriter ve taciz kardı. 1980'lerin sonlarında rejime karşı şiddetli ayaklanmalar başladı; 1991'de devlet çöker ve Barre devleti iç savaşa terk ederek Kenya'ya kaçar. Kuzeybatıda, Somali Ulusal Hareketi (Somali National Movement) kontrolü ele geçirir ve belirli bir düzeyde istikrarı sağlar, ancak güneydeki bölgeler savaş kumandanlarının ve gangsterlerin hedefi haline gelirler. 1992'de Somali'ye müdahaleyi gerektiren temel neden 4,5 milyon insanın hayatını tehdit eden kıtlıktı. Ancak kıtlığın kökeninde yatan neden 1991 Somali'yi iç savaş süresinde kriz düzeyine ulaşan şiddet, marjinalleştirme, mal-mülke el konulması, işsizlik, hırsızlık, yerinden etme, oç alma ve kaynak dağılımındaki eşitsizliktir (Yavlal 2011, s.121).

Aralık ayının sonunda o zamanın BM Genel Sekreteri Perez de Cuellar Güvenlik Konseyi'nden Somali'deki problemin çözüme kavuşturulması için üstünlüğü el almasını istemiştir. 1992 senesinin ikinci yarısı itibarıyla yaşamın sürebilmesi için asgari koşullar bile mevcut değildir. Somali nüfusu savaşın neticelerinden direk olarak etkilenen taraftı. Yaklaşık 3 milyon kişi ya mülteci olarak başka bir ülkeye gitmek ya da ülke içinde konumlarını değiştirmek zorunda kalmıştı. Ülkenin fiziki altyapısının 1/3'ü ya yıkılmış ya da kullanılamaz duruma gelmiştir. 2,5 milyon Somalili temel besin ve sağlık hizmetlerine acilen gereksinim duymakta idi. 1,5 milyon kadar Somalili ise başta açlık olacak şekilde farklı hastalıklar dolayısıyla ölüm tehlikesi içinde bulunmaktaydılar. Yalnızca 1992 yılında 300 binden daha çok kişinin açlıktan ya da çatışmadan ötürü

hayatını kaybettiği tahmin edilmektedir. Siad Barre'nin iktidarının sonlanması, ülkenin çok sayıda bölgesinde iktidar mücadelelerine ve kabileler arası çatışmalara neden olmuştur. Bu karışık durumda bulunan ortamda, BM insani müdahalede bulunmaktan geri kalmamıştır. GK Somali problemi ile alakalı aldığı ilk kararda, Somali'ye silah ambargosu koymuştur. Tüm devletleri Somali'deki yükselen gerilimi daha da yükseltmekten ve barışçı ve uzlaşmacı bir çözümü engelleyici tutumlardan kaçınmaya davet etmiştir. Çatışan taraflardan bir an evvel düşmanlıkları bitirmelerini istemiştir (Müdüroğlu 2007, s.11).

UNITAF görevi Mart 1993'te UNOSOM II'ye devreder. UNOSOM II'nin amacı barışın, istikrarın hukukun ve düzenin yeniden oluşturulması yoluyla insani yardım için güvenli bir çevre oluşturmaktır. Bunun için şiddeti önlemek, havaalanlarındaki güvenliği sağlamak, izin verilmeyen küçük silahlara el koymak, mayınların temizlenmesine devam etmek, mültecilerin geri dönmelerine yardımcı olmak ve ulusun yeniden inşasına katkıda bulunmak gibi sorunlulukları bulunuyordu. Bu görev, kamusal yapılandırma, siyasal uzlaştırma, ekonominin iyileştirilmesi ve demokratik bir devletin kurulmasını da kapsıyordu. UNOSOM II Somali'de, üç düzeyde şiddet ve uzlaşmazlıklarla nitelendirilen bir dönemde, iki yıl kaldı. UNOSOM II'nin, 28.000 askeri ve polis ile 2800 yerel sivil personeli vardı. Milislerle sık sık girdiği çatışmalarda 147 kayıp verdi. Mart 2005'te UNOSOM II Somali'den ayrıldığında görevi tamamlayamamıştı ve Somalililer hala kendi aralarında savaşıyorlardı (Yavlal 2011, s.123).

Özetle Somali krizinde Konsey ilk defa esaslı olmayan uluslararası etkinin yanında BM üyesi bir devletin işlerinde ağır, sistematik insan hakları ihlallerine dayanılarak BMS 39. madde çerçevesinde barış tehdidi yapmıştır. Konsey, kararlarında az da olsa dile getirilen bir taraftan krizin uluslararası etkisi, diğer taraftan devletin “failed state” statüsü üye bir devletin içindeki ağır, sistematik insan hakları ihlalleri ile uluslararası insancıl hukuk ihlallerinin tek başına BMS 39. madde kapsamında barış tehdidi tespiti yapmaya yeter mi sorusuna net bir cevap verme imkânı sağlamamaktadır (Demirel 2013, s. 160).

Çalışma içerisinde yer alan örneklemeleri oluşturan insani müdahale açısından Kosova ve Somali karşılaştırıldığında ortaya bazı ortak ve farklı yönler çıkmaktadır. Bunlar incelenecek olursa göze çarpan ortak yönler şu şekilde verilebilmektedir:

- a) Her iki ülkede de barış ve güven ortamının tehdit altında olmasından dolayı insani müdahale gerekli görülmüştür.
- b) Her iki ülkede de iç karışıklık söz konusudur.
- c) Her iki ülkede de çatışmalar yaşanmış ve insan hakları ihlal edilmiştir.

- d) Her iki ülkede de zarar gören masum ülke halkıdır.
- e) Her iki ülkede de insani müdahaleden önce ve insani müdahale esnasında masum siviller hayatlarını kaybetmişlerdir.

Göze çarpan farklı yönlerse şu şekildedir:

- i. Kosova da insani müdahale BM ve NATO tarafından gerçekleştirilmiştir. Somali’de NATO devreye girmemiştir.
- ii. Kosova’da farklı etnik grupların çatışmaları ve hak iddia etmeleri ile sorun çıkmıştır. Somali’de durum rejim kaynaklıdır.
- iii. Kosova’da dini yönden bir yerel etken bulunmaktadır. Ancak Somali’de diktatörlük söz konusudur.
- iv. Demografik farklılaşmalar insani müdahale açısından Kosova’da etkili olmuştur. Ancak Somali’de böyle bir durum söz konusu değildir.
- v. Somali’de artan çatışmalar açlık ve hastalıkları beraberinde getirmiş olup BM bu duruma kayıtsız kalmamıştır. Kosova’da durum tamamen çatışmalarla ve anlaşmazlıklarla alakalıdır.

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Günümüz uluslararası hukuk sistemi, devletlerin menfaatleri doğrultusunda değil bütün uluslararası alanda yer alan toplumların barış içinde yaşamaları ve güvenliği doğrultusunda hizmet etmek maksadıyla oluşturulmuş bir sistemdir. Uluslararası hukuk sisteminin en temel kaynağı BM Antlaşması'dır. Fakat sistem oluşturulduğundan günümüze dek farklı sebeplerle sorunlar yaşamaktadır. Uluslararası politikada ortaya çıkan farklı menfaat çatışmalarından ötürü oluşan bu sorunlar ise belli hususlarda ortak bir karar alınarak uluslararası alan içinde önlemler alınması gerektiği noktada karar alınmasını geciktirmekte ya da engellemektedir. İnsani müdahale, bu sorunu ortadan kaldırmak maksadıyla önlenemeyen geniş çaplı insan hakları ihlalleri gerçekleşirken BMGK'nın bu konuda karar almasının gecikmesi ya da belli katılımcıların bu konuda karar kılmayı reddetmeleri üzerine devletlerin harekete geçebilmesi açısından ortaya çıkarılmış bir kavramdır.

İnsani müdahale, bir değerlendirmeye tabii tutulduğunda esasında kimsenin karşı çıkamayacağı bir yapıyı elinde bulundurmaktadır. Neticede, müdahalede bulunan devleti ya da örgütü harekete geçiren genellikle savaşlardaki gibi toprak işgal etmek ya da kazanç elde etmek değildir. Tersine, müdahalede bulunan devletler sadece başka toplumların iyilikleri için kendi insanlarının hayatlarını tehdit altında bırakmaktadır. Her ne kadar uluslararası sistem içinde güç kullanmak yasaklanmış olsa dahi, böyle bir amaç için güç kullanmak bir şekilde meşru ya da etik olarak kabul edilebilir.

İnsani müdahale her ne kadar bu şekilde asil ve masum bir güç kullanım yöntemi şeklinde algılasa da uluslararası politika ve devlet menfaatleri ile birlikte değerlendirildiğinde tehlike arz edebilecek bir kavramdır. Öncelikle güç kullanımı nerede ne şekilde yapılırsa yapılsın can ve mal kaybının olacağı bir hareket olduğu aşikardır. Kosova ve Somali örneklerinde de görüldüğü gibi masum insanlar ölmekte ve bazı önemli değerler yok olmaktadır. Kosova ve Somali örneklerinde olduğu gibi insani müdahale uygulaması bu tip konularda yeterli olmamaktadır.

Bir diğer husus güç kullanımının tamamen yasaklanmış olduğu bu sistem içinde güç kullanmaya gerekçe hazırlaması halinde çok sayıda devletin bu şansı kullanarak menfaatlerine uygun hareket etmeye çalışacağı aşikardır. Örneklerde de verildiği gibi bu

durumlar görülebilmektedir. Bu durum suiistimale açık bir uygulama olduğunu gözler önüne sermektedir.

Diğer taraftan Kosova ve Somali örneklerine bakıldığında müdahale sonrası durumda da net olarak farklılıklar vardır. Kosova’da bu gün için çatışmasızlığın sağlandığı, uluslararası müdahale edici aktörlerin “yeniden inşa” (re-construction) aşamasını hızla devam ettirdiği, statü olarak bağımsızlığın büyük ölçüde uluslararası toplum tarafından tanındığı bir ülke durumu vardır. Somali’de ise uzun yıllardır süren iç savaşın halen devam etmekte olduğu, kontrolün tam anlamıyla sağlanamadığı, siyasi açıdan bölgelere ayrılan ve ekonomik yönden sıkıntıları artarak devam eden bir durum süregelmekte. Kosova’daki sorununda hem etnik hem dini yönden farklı olan Sırp-Arnavut ağırlıklı çatışma ilk bakışta büyük ölçüde siyasi farklılıktan ortaya çıkan ve temelde etnik yada dini bir ayrım gütmeyen Somali örneğinden daha büyük bir sorun gibi görülmesine rağmen netice böyle olmamıştır. Bu noktada Kosova’yı çözüme daha fazla yaklaştıran müdahale öncesi durumla yani uzun yıllardır Yugoslavya’yı oluşturan siyasi yapıyla ilgilidir. Esasında Arnavutlar Yugoslavya’nın bir federasyonu olarak aşağı yukarı coğrafi alanları belli olan yarı bağımsız olsa da ayrı yönetilmeye yatkın bir kültüründen gelmektedir. Somali ise kanımızca henüz böyle bir noktadan çok uzaktır.

Yine iki örnekte kullanılan güç ve kararlılık oranlarının aynı olmadığı, Nato’nun Çin ve Rusya’nın vetolarına rağmen Kosova müdahalesinde net bir güç uyguladığı, sonrasında BM barışı koruma misyonunun ve en nihayetinde de AGIT’in devraya girdiği görülüyor. Somali’de ise daha çok Amerika’nın liderlik ettiği daha ufak çaplı veya kısmi güvenli bölge oluşturmak veya terörizmle mücadele kapsamında operasyonlar yapıldığı, BM’nin bölgeden bir süre için çekildiği ve en nihayetinde de Afrika Birliği güçlerinin bölgede etkinleştiği görülüyor. Burada askeri kapasite ve tecrübeleri açısından Afrika Birliğinin Ordusu ile Nato’nun farkı açıktır.

Yine çözüme yaklaşım açısından teorik olarak insan odaklı bir müdahalenin merkezindeki varlığın, yani insanın tüm dünya ülke vatandaşları açısından aynı derecede değeri ifade etmesine rağmen, iç savaş nedeniyle insani müdahale ihtiyaçları doğan bölgeye yaklaşımda bu bölgenin coğrafi konumunun, dolayısıyla güvenlik açısından hangi komşu bölge ülkelerini etkilediğinin de göz ardı edilmemesi gerekir. Bu noktada Somali ve Kosova coğrafi olarak yer değiştirmiş olsa idi, Avrupanın ortasında

olacak bir Somali'nin yirmibeş yılı aşkın süredir devam eden iç savaş haline uluslararası toplumun insani müdahale açısından yaklaşım şeklinde değişiklik olur muydu sorusu oldukça hayatidir.

Sonuç olarak insani müdahale, müdahale edilecek ülkenin toplumlarına barış ve güvenliği getirmek amacıyla yapılmalı, hiçbir menfaat düşünülmemelidir. Böylelikle bu sistem daha da başarılı olabilecek ve tartışmadan uzak bir hale gelecektir. Aynı zamanda masum insanlar göz önünde bulundurulmalı, toplumlara can kaybı yaşatılmamalıdır. Kosova ve Somali örneklerindeki gibi bir uygulama da çok sayıda can ve tarihi değer kayıpları yaşanacak ve hatta daha kötü sonuçlar meydana gelebilecektir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Anne, O.,2003. *Reading humanitarian intervention: Human rights and the use of force in international law*, New York: Cambridge University Press.
- Aytaç, G., 2013 *Üçüncü dünya güvenliği ve insani müdahale Doktora Tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi SBE. Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanı [10.02.2016].
- Cameron, F., 2007. *An Introduction to European Foreign Policy*, New York: Routledge.
- Chesterman, S., 2001. *Just war or just peace: Humanitarian intervention and international law*, New York: Oxford Press.
- Coady, J.A.C.,2002. *The ethics of armed humanitarian intervention*, Peaceworks, No. 45
- David, B., 2009. *The limits of ethics in international relations: Natural law, natural rights, and human rights in transition*, New York: Oxford University Press.
- Glennon, M.J., 1999. *The New Interventionism: The Search For a Just International Law*, Foreign Affairs, Cilt. 78, No: 3.
- Groom, A.J., 2000 *“The United Nations system and the Kosovo crisis” “Kosovo and the Challenge of Humanitarian Intervention”*, New York: UN University Press.
- Haas, E.B., 1993. *Beware the slippery slope: Notes toward the definition of justifiable intervention*, Berkeley, Institute of International Studies.
- Heir, A., 2010. *Humanitarian intervention: An introduction*, palgravemacmillan. New York. [Basım yeri yok].

- Helen S., 2007. *Humanitarian intervention and relational sovereignty*, Steven P. Lee (ed.), *Intervention, terrorism and torture: contemporary challenges to just war theory*, Dordrecht: Springer.
- Himes, K. R., 1994. *The morality of humanitarian intervention*. Cilt 55. The logical Studies.
- Houdek, Robert, 1992. "Update on Progress in Somalia", US Department of State Dispatch, Cilt. 4, No:8.
- Januzzi, G., 1994. "The European Union's Common Foreign and Security Policy and Its Contribution to Global Security", NATO Review.
- Janzekovic, J., 2006. *The use of force in humanitarian intervention: Morality and practicalities*, Ashgate.
- Kenneth, R.H., 1994. "The Morality of Humanitarian Intervention", The logical Studies, Cilt. 55.
- Keskin, F., 1998. *Uluslararası hukukta kuvvet kullanma: savaş, karışma ve Birleşmiş Milletler*. Ankara: Mülkiyeler Birliği Vakfı.
- Köni, H., 1996. "Körfez Savaşı Sonrası Türkiye ve Ortadoğu", Avrasya Dosyası, Cilt.3, No:1.
- London: Macmillan Press.
- Luard, E., 1992. *The United Nations: How it works and what it does?*
- Magnan, R.A., 2000. "An Examination of the legal authority for the 1999 NATO air campaign against the federal republic of Yugoslavia", Foreign Service Institute.
- Meggle, G., 2003. "Is this war good? An ethical commentary", Lessons of Kosovo: The Dangers of Humanitarian Intervention (der. Aleksandar JOKIC) , Kanada: Broadview Press.

- Mercier, M., 1995. "*Crimes without Punishment Humanitarian Action in Former Yugoslavia*", London: Pluto Press.
- Mervyn, F., 1998. *At urn not taken: Ethics in IR at the millennium*". Cambridge: Cambridge University Press.
- Micheal B., Thomas G. W., 2011. *Humanitarianism contested-where angels fear to tread*.
- Murphy, S. D., 1996. *Humanitarian intervention: The United Nations in an evolving order*. Philadelphia: University of Philadelphia Press.
- Nicholas, B., 2003. *The Blackwell Companion to Philosophy*, Blackwell Publishing.
- Otte, T. G., 1995. *On intervention: Some introductory remarks*. Aldershot: Dartmouth Publishing Company.
- Özdek, Y., 2000. *Uluslararası politika ve insan hakları*, Ankara: Öteki Yayınları.
- Parekh, B., 1997. *Rethinking humanitarian intervention* International political science review/Revue internationale de science politique, Vol. 18, No. 1.
- Pazarcı, H., 1999. "*Uluslararası Hukuk Dersleri*", III. Kitap, Ankara: S.B.F. Yayınları 3. Baskı.
- Ramphal, S., 1996. "*Law and Intervention*", Peace Review, Cilt. 8.
- Sander, O., 2010. *Anka'nın yükselişi ve düşüşü: Osmanlı diplomasi tarihi üzerine bir deneme*, Ankara: İmge Kitabevi.
- Scheffer, D.J., 1992. "*Challenges Confronting Collective Security: Humanitarian Intervention*", *Post- Gulf War Challenges To the UN Collective Security System: Three Views on the Issue of Humanitarian Intervention*, Washington: United States Institute.

- Simma, B., 1999. “NATO, the UN and use of force: Legal Aspects”, European Journal of International Law, cilt: 10, No: 1, 1999. Çeçen Anıl, İnsan Hakları, Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Simon, S., 2007. “The Case for U.S. Military Disengagement from Iraq”, New York: Council of Foreign Relations Press.
- Siret H., 2009. Intervention dilemma: Is partial intervention possible? Emerging security concerns in West Asia, India: Macmillan Press.
- Solarz, S. J., ve O’Hanlon, M.E., 2003. “Humanitarian Intervention: When is Force Justified?”, Washington Quarterly, Cilt. 20, No: 4.
- Tarhanlı, T., 2003. “Ne hukuk ne de ahlak”, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Türkmen, F., 2006. *İnsan haklarının yeni boyutu: İnsancıl müdahale*. İstanbul: Okumuş Adam Yayınları.
- Valentina, V., 2009. “Human Rights and International Humanitarian Law in the Common Security and Defence Policy: Legal Framework and Perspectives for the PMSC Regulation”, Academy of European Law, EUI Working Paper AEL.
- Van Hunnik, W., 2009. “Truth, Politics and Justice: French Complicity in the Tutsi Genocide and Rwanda’s Possibilities for Redress”, Historical Perspective, Utrecht University.

Makaleler

- Bellamy, A., 2006. “*Whether the Responsibility to Protect?*”, Ethic and International Affairs, Research Library.
- Benjamin, M.B., “*Unilateral humanitarian intervention: Legalizing the use of force to prevent humanright satrocities*”, Ford ham International Law Journal, 120.c
- Buchanan, A., 1999. *The internallegitimacy of humanitarian intervention*, The Journal of Political Philosophy, Vol. 7, No. 1.
- Byers, M., 2003. “*Changing the rules about rules? Unilateral humanitarian intervention and the future of international law*”, North Carolina: Duke University.
- Caşın, M., 1996 “*Balkan Jeopolitiği ve Stratejik Bosna Hersek Savaşı*”, Avrasya Dosyası, Cilt. 3, No: 3.
- Gazzini, T., 2001. “*NATO coercive military activities in the Yugoslav crisis*”, European Journal of International Law, Vol.12, No:3.
- Gowlland, D., 2000. “*The limits of unilateralen forcement of Community objectives in the frame work of UN peace maintenance*”, European Journal of International Law, Vol. 11, No:2.
- Hilpold, P., 2001. “*Humanitarian intervention: Is there a need for a legal reappraisal*”, European journal of international law, cilt: 12, No: 3.
- Merriam, J.J., 2001. “*Kosovo and the law of humanitarian intervention*”, **Case** Western Reserve Journal of International Law, Vol. 33, No. 1.
- MOLLER, B., 2000. “*Kosovo and just wartradition*”, Paper for the Commission on Internal Conflicts.

Travers, D., 2001. “*The UN: Squaring the circle, The Kosovo Crisis: Last American War in Europe*” (der. Tom WEYMOUTH, Stanley HEIG), Financial Times/PrenticeHall.

Dergi Yayınları

ACHARYA, A., 2002. “*Redefining the dilemmas of humanitarian intervention*”, Australian Journal of International Affairs, Vol.56, No.3.

Humanitarian Intervention: Definition and Criteria, CSS, Strategic Briefing Papers, Vol. 3 Part 1, June 2000.

Telli A. (2012). *İnsani Müdahaleden Koruma Sorumluluğuna Geçiş: Eski Sorun, Yeni Kavram*, Neü Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Pp. 206-220

Elektronik Kaynaklar

BM Şartı, <http://www.un.org/en/documents/charter/chapter1.shtml> [11.02.2016].

Gary, J.B., 2008. “*The Way We Live Now: Humanitarian Impulses*”, 15 August 2008, New York Times.

<http://www.nytimes.com>

Janzekovic, J.
2011. *Responsibility to Protect and Prevent* <http://www.un.org/peace/kosovo/98sc1199.htm> [10.02.2016].

Salihu, A., 2013. ‘*Nato intervention in Kosovo*’ <http://www.un.org/peace/kosovo/93sc855.htm> [10.02.2016].

Selçok, A., 2013. *İnsani müdahaleden koruma sorumluluğuna geçiş ve Libya’ya düzenlenen birleşik koruyucu hareketin değerlendirilmesi*. İstanbul: Harp Akademileri Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Harp/Harekat Hukuku ABD.Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanı [11.02.2016].

Waal, A veOmaar, R., 1994.Can militaryintervention be "humanitarian"?", Middle East Report: Vol 24 March/April.<http://www.merip.org/mer/mer187/can-military-intervention-be-humanitarian>[10.02.2016].

Diğer Yayınlar

Caca, G. (2013). Kosova Eğitim Sisteminde Din Eğitime İlişkin Eğitimci Algıları. *Yüksek Lisans Tezi*, Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı.

Çapar, G. (2006). Nato'nun Kosova'ya Müdahalesinin Birleşmiş Milletler Kurucu Andlaşması Açısından Analizi , *Yüksek Lisans Tezi*, Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı.

Duran, H. (2001). Birleşmiş Milletler Ve İnsani Müdahale. *Doktora Tezi*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi.

Erdoğan, A. (2013) Kosova'nın Geleceği, *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul: Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı.

Gashi, H. (2012). 1912'den Günümüze Kosova'da Din Eğitimi, *Yüksek Lisans Tezi*, Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Din Eğitimi Bilim Dalı.

Kadriaj S. (2008). Kosova Sorunu. *Yüksek Lisans Tezi*, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı.

Müdüroğlu, N. (2007). Birleşmiş Milletler Ve İnsani Müdahale, *Tezsiz Yüksek Lisans Bitirme Projesi*, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı.

Pekyardımcı, E.B. (2006). İnsancıl Müdahale Kavramı Ve Kosova Sorunu, *Yüksek Lisans Tezi*, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Devletler Umumi Hukuku.

- Tokmak, E. (2010). Yugoslavya'nın Dağılma Sürecinde Kosova Sorunu Ve Kosova Basını, *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tüysüzoğlu, G. (2008). Kosova'nın Bağımsızlığı Ve Dünya Politikasına Etkileri, *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul: Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uysal, G. (2011). 1999'dan Günümüze Kadar Geçen Süreçte Kosova, *Yüksek Lisans Tezi*, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yavlal, N. (2011). İnsancıl Müdahalede Etik, Hukuksal Ve Siyasal Sorunlar, *Doktora Tezi*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İnsan Hakları Anabilim Dalı.
- Zafindranday, A (2012). Avrupa Birliği'nin Büyük Göller Bölgesindeki İnsancıl Müdahalesi 1990'dan Günümüze, *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı.